

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Sinkar

Mentor: doc. dr. Aleš Gabrič

**DELAVSKA GODBA TRBOVLJE V KULTURNEM IN
DRUŽABNEM ŽIVLJENJU TRBOVELJ**

DIPLOMSKO DELO

Ljubljana, 2006

Zahvala

Zahvaljujem se mentorju doc .dr. Alešu Gabriču za usmerjanje in spodbudo. Hvala tudi družini in Matjažu, da ste mi stali ob strani.

Delavska godba Trbovlje v kulturnem in družabnem življenju Trbovelj

Po doslej znanih podatkih je bila Delavska godba Trbovlje ustanovljena leta 1903. Od svojega začetka je bila neločljivo povezana z rudnikom, zato so jo pogosto imenovali rudarska godba. V njej so sodelovali rudniški delavci, igrali so rudarskim družinam, finančno jih je podpiral rudnik. V tem času je godba sodelovala na delavskih oz. rudarskih manifestacijah in praznikih. Po letu 1945 se je godba oddaljila od naziva rudniška. Z nastajanjem novih industrijskih obratov in dejavnosti, se je spremenila tudi struktura članstva godbe. S prihodom glasbene šole in z načrtno vzgojo mladih godbenikov je godba v nekaj letih postala najboljši ljubiteljski pihalni orkester v Jugoslaviji. Med njihove najpomembnejše dosežke spada leta 1974 osvojeno prvo mesto na svetovnem prvenstvu pihalnih godb in orkestrov na Nizozemskem v najvišjem tekmovalnem razredu. Delo se osredotoča na razvoj godbe, na njene glavne akterje, programsko naravnost in financiranje od njenih začetkov, prek največjih uspehov do danes, ko godba ob propadajočem trboveljskem gospodarstvu in zapiranju rudnika išče svojo pot.

Ključne besede: Delavska godba, Trbovlje, Delavska kultura, rudarstvo

Trbovlje workers' band in cultural and social life of Trbovlje

According to written data Trbovlje workers' band was founded in 1903. Since then it was connected with coalmine, therefore it was often called coal miners' band. The bandsmen were mainly miners and other employees of the Trbovlje coal mine. The band mainly played at workers' and miners' manifestations and celebrations. After 1945, with the development and industry and the non-industrial sector, the structure of the band has changed. Many young musicians came from Trbovlje music school and with new generation of bandsmen the Trbovlje workers' band developed into the best amateur brass orchestra in Yugoslavia. The band was more and more successful and reached its peak in 1974 at the world competition of brass orchestras in Netherlands, where they won the first prize and the gold medal in the highest competition class. This work is focused on development of Trbovlje workers' band, its musicians, program and financial support. It describes bands beginning, biggest success and present situation.

Key words: Workers' band, Trbovlje, Working class culture, Mining

KAZALO

1. UVOD	5
1.1 HIPOTEZE	6
2. ZGODOVINSKI ORIS	8
2.1 OD ODKRITJA ZASAVSKEGA PREMOGA DO DANES	14
3. VODSTVO GODBE	21
4. ČLANSTVO	26
5. DELOVANJE GODBE	31
5.1 NASTOPI	31
5.2 DOSEŽKI	38
5.3 REPERTOAR.....	40
5.4 DISKOGRAFIJA.....	42
6. FINANCIRANJE GODBE.....	45
7. ZAKLJUČEK.....	51
8. VIRI IN LITERATURA.....	58
9. SEZNAM SLIKOVNEGA GRADIVA, TABEL IN GRAFOV.....	61
10. PRILOGE.....	62

1. UVOD

Iz Trbovelj vsako jutro drvijo številni taksiji in avtobusi proti železniški postaji. Tam Trboveljčani izstopijo in z vlakom nadaljujejo vsakodnevno slabo uro trajajočo vožnjo proti Ljubljani. Vračajo se v poznih večernih urah. Nekaj jih odide s svojim avtomobilom, nemalo pa se jih je zaradi utrujajoče vožnje že zdavnaj preselilo v Ljubljano.

Glavno mesto jim nudi marsikaj. Nekaterim študij, drugim delo, marsikomu možnost za uspeh, ki je v Trbovljah ne najde. Številnim pa Ljubljana s svojo pestro paletto kulturnih vsebin nudi sprostitev in zabavo. Takšno, kakršne v Trbovljah ni.

Sama le redko zaidem v mesto. Privlačijo me potopisna predavanja, ki jih po večini obiskuje bolj svetovljansko usmerjena starejša populacija. Tu pa tam si ogledam kakšno kinopredstavo, vendar zaradi premalo prodanih vstopnic nemalokrat tik pred začetkom odpade. Nekaj je dramskih predstav, večinoma komedij znanih slovenskih gledališč. Včasih je v delavskem domu kakšna razstava. Koncertov skorajda ni, z izjemo nekaj punk-rockovskih, ki se po navadi končajo s takšnimi ali drugačnimi težavami. Skratka, odmevnih kulturnih dogodkov je malo. A izjeme so.

V prednovoletnem času Delavska godba Trbovlje v Delavskem domu organizira vsakoletni koncert. Oziroma, zaradi velikega zanimanja ima že nekaj let dva koncerta. Vstopnice so vedno razprodane. In odmevi vedno pozitivni.

Vzdušje na koncertu je enkratno. Publika navdušeno ploska in ob letošnjem koncertu se mi je zazdelo, da je huronski aplavz ob koncu že presegel mejo dobrega okusa. Svojevrsten aplavz, repertoar in malo razgledovanja po dvorani so rodili temo diplomske naloge.

Menim, da je novoletni koncert poleg vsakoletne proslave ob občinskem prazniku eden imenitnejših dogodkov v Trbovljah. S čim godba privablja ljudi? Igra pri tem odločilno vlogo njena nevprašljiva kakovost, ki jo Trboveljčani cenijo? Gre za spoštovanje tradicije? Nenazadnje je godba pred leti praznovala svojo 100-letnico.

Ali pa se ni morda dogodek razvil v eno od elitističnih prireditev, na kateri ne sme manjkati nihče, ki v Trbovljah nekaj velja?

Odgovor ni enoznačen. Vsekakor je odnos Trboveljčanov do godbe in ugleda, ki ga ima, plod več kot stoletne prisotnosti godbe v Trbovljah. V tej nalogi bom skozi zgodovinski pregled poskušala ugotoviti kdo so bili njeni glavni akterji, kakšna je bila njihova programska naravnost in kako se je godba v svoji zgodovini financirala.

1.1 HIPOTEZE

Hipoteza 1: Že ime delavska godba daje slutiti, da so njeni glavni akterji prihajali iz delavskega razreda ter da je njen program poudarjal socialno noto.

Hipoteza 2: Menim, da je godba v svojih začetkih delovala predvsem na amaterski osnovi, v začetku šestdesetih let pa se je s prihodom glasbene šole in prodorom množičnih medijev amaterizem v veliki meri sprevrgel v profesionalizem.

Hipoteza 3: Ker je razvoj delavske godbe neločljivo povezan z razvojem rudarstva, predvidevam, da je godbo v začetkih delovanja podpiral rudnik in njegov sindikat, kar se ni spremenilo do leta 1945, ko je glavni vir financiranja postala država.

Pri zgodovinskem pregledu, ki bo obsegal zgoraj navedene točke, sem se srečala predvsem s težavami pri iskanju zapisov o delovanju, članstvu in financiranju godbe pred drugo svetovno vojno. Godbeni arhiv je skromen in obsega nekaj fotografij ter delno urejenih dokumentov, ki niso starejši od dvajsetih let. Na zvezi kulturnih društev, kjer naj bi v arhivu hranili tudi nekaj zapisov o godbi, so le-te predali Pokrajinskemu arhivu Celje v obdelavo. Tam arhiva ni mogoče videti in po zagotovitvi zaposlenih v njem ni zaslediti zapisov o Delavski godbi Trbovlje. Po mnenju zaposlenih v Zasavskem muzeju naj bi nekatera letna oz. vsaj finančna poročila hranila Občina Trbovlje, kjer pa so mi zagotovili, da ne hranijo ničesar. Napotili so me na upravno enoto, kjer trdijo, da je arhiv na občini. Nekaj dokumentov ter časopisnih člankov hrani le Zasavski muzej. V veliko pomoč so mi bili starejši občani Trbovelj, ki

so mi zaupali marsikatero zanimivo zgodbo, nekdanji dolgoletni predsednik delavske godbe in župan Trbovelj, starejši člani godbe ter zaposleni v Zasavskem muzeju.

Nastala je torej naloga, ki nudi zgodovinski pregled nastanka in razvoja godbe, natančneje njenega financiranja, delovanja in članstva. Sledi primerjava z današnjim stanjem in smernice za nadaljnji razvoj. Pred tem, čisto na začetku, pa je zgodovinski oris razvoja slovenskih kulturnih dejavnosti v širšem slovenskem prostoru in kratek zgodovinski pregled razvoja Trbovelj, s pomočjo katerega bomo lažje razumeli pot, ki jo je Delavska godba Trbovlje prehodila v svojem stoletnem delovanju.

2. ZGODOVINSKI ORIS

Ljudje so od nekdanj čutili potrebo po združevanju. Prva društva v obliki cerkvenih bratovščin in obrtnih društev zasledimo že v srednjem veku, v 19. stoletju pa začetna znanost in kultura dobivati institucionalne oblike. Z oblikovanjem kulturnih ustanov se začne ukvarjati več ljudi, poleg mecenstva začne v to področje finančno posegati tudi država.

Spremembe v društvenem delovanju prinese Metternichov absolutizem. V tem času je bilo delovanje društev močno podvrženo državni kontroli, saj so za delovanje potrebovali njeno dovoljenje. S padcem Metternichovega absolutizma, s svobodo združevanja in odpravo cenzure pa začnejo poleti 1848 nastajati prva društva z imenom slovenska. V društvih so prevladali liberalni pogledi, njihovo gibanje so bili študentje. Odpravljene so bile omejitve za časopise in julija 1848 začne v Ljubljani izhajati časopis Slovenija. Uresničijo se številne slovenske ideje, vrhunec pa predstavlja objava prvega slovenskega nacionalnega programa Zedinjena Slovenija 20. aprila 1848. (Borak et al., 2005: 24)

Liberalnega zanosa je konec z začetkom Bachovega absolutizma v letu 1851, ki je prinesel izrazito germanizacijo. Zopet se pojavijo nemški teksti, društveni zakon leta 1852 omeji delovanje vseh društev, razen cerkvenih bratovščin. Cerkev zopet pridobiva na veljavi, vse več je cenzure. Slovensko narodno gibanje je lahko delovalo le na kulturnem področju, zaradi česar je v tem obdobju nastajala predvsem bogata literatura. Zlasti versko in strokovno produkcijo sta od leta 1851 naprej gojili Društvo sv. Mohorja in Historično društvo za Kranjsko. Neustavno obdobje je trajalo do leta 1859, ko se je po padcu Bachovega absolutizma začela demokratizacija političnega življenja.

Znova se je spodbudil proces nacionalno-politične diferenciacije. Posamezniki so se opredeljevali za slovenski tabor ali proti, ki se je ob začetku ustavne dobe šele začel oblikovati in je obsegal tako zagovornike katolištva kot privrženca liberalizma. Središče narodnega in kulturnega življenja so bile čitalnice, saj politična društva še niso bila dovoljena. (Borak et al., str. 24-27)

Pomembno vlogo so imela najrazličnejša društva in njihove zveze. Tako pri kulturnem ustvarjanju kot pri bralni, organizacijski ter tudi politični kulturi. Predvsem katoliški voditelji so zelo zgodaj spoznali, da bo organizacija nepolitičnih društev nase kmalu vezala ljudi tudi v političnem pogledu. Ustanovili so Slovensko krščansko socialno zvezo, ki je že v prvem desetletju 20. stoletja prevzela vodilno vlogo v slovenskem društvenem življenju. Zavzemali so se za uveljavitev katoliških načel v celotni družbi, za šolo na verski podlagi in uvedbo slovenskega učnega jezika povsod, kjer živijo Slovenci. Zaradi strahu pred širjenjem socialne demokracije med delavstvom pa so si svoj vpliv skušali povečati tudi z zavzemanjem za pravice delavcev. (Borak et al.: 2005: 435)

Slovenska ljudska stranka se je angažirala predvsem na podeželju. Ni se zanimala niti za osrednje slovenske kulturne ustanove, niti za visoko znanost.

Socialni demokrati so prva delavska društva začeli ustanavljati po sprejetju društvenega zakona leta 1867. V tem času še niso imeli izrazito prosvetnih organizacij, s kulturno prosvetnim delom so se ukvarjale strokovne in politične organizacije. Leta 1905 je bilo v Trstu ustanovljeno prvo širše delavsko izobraževalno društvo Ljudski oder. Po njegovem zgledu so leta 1909 v Ljubljani ustanovili Splošno delavsko zvezo Vzajemnost za Ljubljano in okolico. Društvo naj bi skrbelo predvsem za izobraževanje delavstva, kar je bil tudi cilj prvih delavskih društev, ki so jih kasneje zamenjale strokovne organizacije. Društvo Vzajemnost je gojilo šport, gimnastiko, hribolazništvo, pevsko, dramsko dejavnost, knjižničarstvo ... (Dolenc, 1996: 330)

Prepoved njegovega delovanja je povzročilo Cankarjevo predavanje »Slovenci in Jugoslovani« v ljubljanskem Mestnem domu 12. aprila 1913. Vzajemnost je bila razpuščena v trenutku največjega razmaha, ko je uspešno delovala med slovenskim delavstvom v izobraževalnem in političnem smislu. To dejstvo pa je botrovalo ustanovitvi Splošne delavske zveze »Svoboda« za Kranjsko. Novoustanovljena društva naj bi pospeševala društveni in gospodarski napredek, varovala politične, socialne in gospodarske koristi svojih članov in delavskega stanu. Ustanavljali naj bi podružnice, prirejali shode, predavanja, ustanavljali krožke, poučne tečaje, ustanavljali in vzdrževali knjižnice in čitalnice, izdajali publikacije, gojili športe, zabavo in druge kulturne dejavnosti. Do konca avgusta 1919 je bilo ustanovljenih 15

podružnic po vsej Sloveniji. Delovale so politične šole v Ljubljani, Celju, Trbovljah in na Jesenicah. Leta 1925 je bila največja podružnica v Mariboru (150 članov v 6 odsekih), sledila ji je podružnica v Trbovljah (110 članov v treh odsekih) in Trziču (99 članov v treh odsekih). Svoboda je z delom po odsekih želela zbrati čim več delavcev v svojih vrstah. Kajti »petje, igranje, telovadba itd. ne smejo biti namen same sebi, temveč morajo le dopolnjevati splošno proletarsko kulturno delo«. (Svoboda 1929, str. 144) Kultura in umetnost torej nista bili mišljeni kot samozadostni dejavnosti, temveč sta bili predvsem propagandno sredstvo. (Dolenc, 1996: 330)

Med prvo svetovno vojno je kulturni utrip na Slovenskem skoraj povsem zamrl. Obujati se je začel šele po obnovitvi parlamentarnega življenja spomladi 1917, kulturno prelomnico pa je za slovensko kulturo pomenil vstop v novo narodno državo. Ustanovitev prve Jugoslavije je prinesla velike organizacijske spremembe in je pomembno vplivala na neoviran razvoj in izpopolnitev slovenskih kulturnih dejavnosti. S slovenizacijo šolstva je bil izpolnjen temeljni pogoj za samostojni kulturni razvoj. Najpomembnejša pridobitev je bila ustanovitev Univerze v Ljubljani leta 1919, ki je pomembno vplivala na razvoj strokovnih oz. znanstvenih knjižnic. Leta 1919 je bilo v Beogradu ustanovljeno Udruženje jugoslovanskih učitelja, istega leta tudi Društvo jugoslovanskih novinarjev, leta 1920 Društvo slovenskih lepopiscev, ki se je preimenovalo v Društvo slovenskih književnikov. Slovensko gledališče je bilo obujeno že mesec dni pred koncem vojne, leta 1919 pa so Slovenci prevzeli še stavbo filharmonije. V desetletjih pred prvo vojno je izšlo povprečno 14 novih časopisov na leto, v dvajsetletjih po njej pa povprečno 37 novih periodičnih publikacij na leto. (Dolenc, 1996: 19)

Pri vseh umetnostnih in znanstvenih zvrsteh zaznamo velike vsebinske, pa tudi organizacijske premike, ki so bistveno vplivali na pogoje ustvarjanja. Z oživitvijo kulturnih dejavnosti je oživelo tudi prizadevanje za nadzor in vpliv nad kulturnimi ustanovami ter društvi.

Katoliška Prosvetna zveza, v katero se je leta 1923 preimenovala Slovenska krščansko-socialna zveza (SKSZ), je bila aktivna predvsem na podeželju. Od nje se je v dvajsetih letih organizacijsko osamosvojilo telovadno društvo Orel. Na liberalni strani je uspešna organizacija katoliškega gibanja spodbudila liberalce k ustanovitvi

bolj ohlapne Zveze Kulturnih društev (ZKD), marksistični tabor pa se osredotoči na socialne neenakosti; predvsem v delavskih in večjih mestih se združijo v zvezo Svobod, ki je delovala do leta 1935. (Borak et al., 2005: 434)

V obdobju med obema vojnoma je bila amaterska kulturna dejavnost zelo bogata. Društvena dejavnost je delovala tudi politično in idejno in zato vključevala in aktivirala izjemno veliko število ljudi. Pri tem je širila organizacijske sposobnosti, bralno kulturo in splošno razgledanost. Društvena dejavnost je pomembno zapolnjevala prosti čas prebivalstva, društva so organizirala tudi največji delež kulturnih prireditev. (Borak et al., 2005: 435)

Pomemben prelom v slovenski kulturi se je zgodil s federalizacijo Jugoslavije. Federalizem prinese samostojno vlado Slovenije in znotraj te ministrstvo za prosveto. Kulturne ustanove pridejo pod nadzor oblasti in skrb za njihovo delovanje prevzame država. Hkrati dobivamo tudi nove kulturne ustanove, ki dobijo značaj osrednje narodne kulturne ustanove. (Gabrič, 1996)

Komunistična partija Slovenije (KPS) se je tudi na področju kulture zgledovala po sovjetski praksi, ki je že v tridesetih letih zatrla svobodno misel in obračunavala z drugače mislečimi. Kulturo so prilagajali lastnim ideološko-propagandnim potrebam. KPS je imela posebno komisijo imenovano agitprop (okrajšava za agitacijo in propagando), ki je prevzela absolutni nadzor nad kulturo. Zavzemali so se za enotnost na vseh področjih.

Zavladalo je mrtvilo. Mediji so bili enostranski, poenotilo se je društveno življenje, oblast je nadzirala tiskarne, založbe in kinodvorane. Idejna unitarnost kulturnega dela je onemogočala izražanje različnih stališč in polemiziranje o odprtih vprašanjih.

Ljudska prosveta je ljudi pritegnila z raznimi izobraževalnimi tečaji in knjižnicami. Delovale so tudi gledališke skupine in pevski tabori, ki pa so morali pri izbiri programa upoštevati sezname priporočenih del. Predvsem v večjih industrijskih in rudarskih središčih so se vnovič uveljavile godbe na pihala, folklorne skupine, harmonikaški in tamburaški zbori. Vrstili so se številni festivali kulturno-umetniških

društev, na kateri pa je bilo veliko pozornosti namenjene tudi slavljenju državnih in partijskih voditeljev. (Borak et al., 2005: 900-904)

Na prehodu v petdeseta leta se je začela mreža kulturnih ustanov širiti in tako je kultura postajala dostopnejša vse širšemu krogu Slovencev. Povečalo se je število gimnazij, muzejev, galerij, najpomembnejša kulturna, tehnična in informacijska novost pa je bila Televizija Ljubljana, ki je s svojim delovanjem občutno vplivala tudi na razvoj drugih kulturnih dejavnosti. (Borak et al., 2005: 1028)

Decentralizaciji kulturnih ustanov sledi policentrični razvoj. K temu je pripomogla moderna industrijska družba, ki je s skrajšanjem delovnega časa ljudem omogočila prosti čas. Prav tako se je izboljšal življenjski standard, ki je omogočal nakup novih izdelkov in bolj razgibano življenje. Ljudje so prosti čas začeli intenzivneje zapolnjevati s kulturnim udejstvovanjem, z razvedrilom ali športno dejavnostjo. (Borak et al., 2005: 1031)

Poglavitno vlogo pri kulturni dejavnosti so imela še vedno ljubiteljska kulturna društva, zlasti društva Svoboda, ki so jih začeli ponovno ustanavljati leta 1952. Zveza Svobod, ki je bila ustanovljena v Trbovljah leta 1952, je bila kolektivni član Ljudske prosvete Slovenije, vendar pa je združevala najmočnejša društva zlasti iz delavskih središč, in je delovala precej avtonomno. Težava društev je bil predvsem zastarel program, ki ni pritegnil mladine. Tako so ustvarjalci v ljubiteljskih kulturnih društvih vse odločneje zahtevali prilagoditev programov sodobnejšim smernicam ter zahtevam občinstva.

Ob koncu petdesetih let so vodstvo Zveze Svobod in kulturnih društev prevzeli kulturni ustvarjalci, ki so se spopadali s konkurenčnim televizijskim programom. Vendarle so se najštevilčnejša in najprizadevnejša društva ohranila. Delovala so v bolj sproščeni obliki in sprejela sodobnejše zvrsti in programe.

Leta 1965 je bila sprejeta nova društvena zakonodaja, ki je bila precej milejša od tiste iz leta 1945. Sprejet pa je bil tudi prvi slovenski zakon o društvih. Po prejšnjem zakonu je bilo potrebno za delovanje društva pridobiti posebno dovoljenje državnega

organa za notranje zadeve, po novem pa je za začetek delovanja zadostoval že vpis v register društev.

Šestdeseta so prinesla razmah kulturnih dobrin in s tem pestro paleto vsebin, med katerimi so ljudje lahko izbirali. Vse več stanovanj je imelo televizijo, knjige so postale finančno dostopnejše, prišle so gramofonske plošče ... Uveljavil se je nov način kulturnega in zabavnega preživljanja prostega časa. Kulturna društva so postala le še eden izmed številnih pobudnikov razvedrila. Vse močnejši so bili vplivi množične zahodne kulture, zlasti glasbe. Sprva je bila popularna bolj zabavno-plesna glasba, na podeželju pa predvsem narodno-zabavna glasba z Avseniki na čelu. Z manjšo zamudo pa se uveljavi rock glasba, z njo pa novi načini preživljanja prostega časa predvsem mlajše generacije. (Borak et al., 2005: 1033)

Konec sedemdesetih in v prvi polovici osemdesetih smo priča poplavi novosti predvsem na alternativni sceni in v subkulturi. Tako se je zanimanje publike preusmerilo od tradicionalnih kulturnih usmeritev k alternativnim. Mlajša generacija je vse bolj izražala svoja naziranja predvsem skozi besedila punk skupin, koncerte, videoprojekcije, plakate, fanzine in stripe. Postopoma, z demokratizacijo Slovenije, pa je provokativna in agresivna scena izgubljala svoj politični boj. (Borak et al., 2005: 1142)

Desetletje trajajoča gospodarska kriza je kulturo potiskala na stran. Tako so se kulturne ustanove v začetku devetdesetih spopadale z velikimi finančnimi težavami. Nova kulturna politika Demosove vlade je naletela na očitke, da ni storila dovolj za izboljšanje kulturnih ustanov. Prav tako so ministru za kulturo Andreju Capudru očitali enostranski pogled in desno usmerjeno ideologijo. (Borak et al., 2005: 1308)

Ker so bila v začetku devetdesetih aktualna predvsem politična in gospodarska vprašanja, se na kulturnem področju ni zgodilo nič korenitega. Kljub temu pa je bila pozornost usmerjena predvsem na umetniške stvaritve, ki so bile v prejšnjem režimu podvržene cenzuri. Poleg tega se je po spremembi političnega sistema na področju umetnosti povečalo število nedržavnih kulturnih ustanov, s čimer je država izgubila nekdanji popoln nadzor nad društvi. Kultura je tako postala prepuščena trgu in je svoje delovanje usmerila v tržno zanimive vsebine. Pojavila so se komična dela,

literatura se je od politične in zgodovinske preusmerila k manj zahtevni literaturi, vse več je bilo komercialnih radijskih in televizijskih postaj, ustanovljenih je bilo več komercialnih gledališč, ki ustvarjajo predvsem občinstvu všečne lahkotne komedije. (Borak et al., 2005: 1310)

2.1 OD ODKRITJA ZASAVSKEGA PREMOGA DO DANES

Razvoj trboveljske doline še danes, toliko bolj pa v preteklosti zaznamuje oddaljenost od kulturnih središč. Če lahko Ljubljano povežemo z nenehnim kulturnim ustvarjanjem, kulturnim bojem in političnimi spori, so zgodovino Trbovelj pisali rudarji, ki jim naporen delavnik in nizke mezde niso omogočale velikega kulturnega udejstvovanja.

V Zasavju so konec 18. in začetek 19. stoletja odkrili premog. V tem času je postal premog gorivo novega obdobja industrijskega razvoja in ni nenavadno, da se ga je prijelo ime črno zlato. Le-to je pustilo neizbrisen pečat zasavski dolini in od začetka njegovega pridobivanja in nenazadnje tudi do danes, ko se rudniki zapirajo, markantno vplivalo na vsa področja življenja ljudi, ki so in še živijo v »od boga pozabljenih dolinah, v »črnih revirjih«.

Pred odkritjem premoga je le redko kateri tujec prišel v te doline. Dolina je bila brez vsake kolovozne poti, ki bi jo povezovala z ostalim svetom. Le primitivno brodarstvo na Savi je edino vzdrževalo komunikacijo z ostalim svetom. V to zaprto okolje so prišli prvi lastniki rudnikov. (Kalšek et al., 2001: 28)

Jara gospoda, kot so jim pravili domačini, je zaposlovala tako poklicne rudarje, tiste, ki so bili vezani izključno samo na mezdo, kot tiste, ki so bili v prvi vrsti še podložniki, odvisni od zemljiške gospode. Poklicni rudarji so bili v glavnem redki tujci, ki so uživali posebne privilegije. Plača je bila slaba, odvisna tudi od delovnega časa, ki se je po industrijski revoluciji raztegnil na 12 ur in več.

V prvi polovici 19. stoletja je prišla železnica. Veseli so jo bili vsi, saj je bila enkratna priložnost za zaslužek. Odirale so se nove gostilne in vinotoči, dobro je bilo plačano

prevoznitvo gradbenega materiala s konjskimi vpregami. S prihodom železnice se je povečala tudi proizvodnja premoga. Železnica ni nudila le dobrega transporta, bila je tudi glavni odjemalec. Od leta 1851 je namreč za kurjenje lokomotiv uporabljala le še premog.

V rudarstvu je bilo na prvem mestu premogovništvo. Nadvladala je Trboveljska premogokopna družba (TPD), ki so jo ustanovili predstavniki dunajskega finančnega kapitala in ljubljanski grosisti, zbrani okrog Združbe vodenskega rudnika, leta 1872 na Dunaju. (Ivančič Lebar, 2004: 87)

Število rudarjev se je močno povečalo. Ti so v jamah opravljali težaško ročno delo, zunaj pa so delale tudi ženske. Prosto so imeli le ob nedeljah in praznikih. Stanovanja so si morali rudarji sprva priskrbeti sami, z razvojem premogovništva pa so nastajale rudniške naselbine.

Rudarji so bili v večini iz širše okolice. Mnogi kmečki sinovi so si tu služili kruh, kočarji so si z jamskim delom omogočili boljše življenje, pojavljali pa so se tudi tuji agentje iz velikih rudnikov in nabirali delavce. V tujino je tako odšlo veliko dobrih delavcev. Proti koncu 19. stoletja se je stanje še poslabšalo, delavci so začeli odhajati celo v Ameriko. Razlog so bile izjemno majhne mezde; celo na Ogrskem so delavci zaslužili več.

Širile so se stavke in mezdana gibanja. Julija 1889 so rudarji v trboveljskem revirju začeli gibanje za zvišanje mezd, skrajšanje delovnega časa na osem ur na dan in izboljšanje delovnih razmer. 22. julija so začeli s stavko, ki je bila 14. avgusta zadušena s silo. 1. januarja 1892 je v Trbovljah, Zagorju in Hrastniku izbruhnila velika stavka, ki je trajala tri tedne, vendar ni bila uspešna. Stavke so se kar vrstile, večina od njih je bila neuspešnih, nekaj jih je uspelo delno. (Borak et al., 2005: 95.)

V teh časih je bilo ravno zaradi težaškega dela zelo pomembno druženje. Za to področje je bila značilna odmaknjenost od kulturnih središč, nizek izobrazbeni nivo, sredstva, ki so komaj zadoščala za življenje in dolg delovni dan. (Kalšek et al., 2001: 53)

Sprva delavci niso čutili potrebe po izživiljanju in kulturnem delovanju. Imeli so svoje delavsko izobraževalno društvo, ki pa je vršilo večinoma posle strokovnega in političnega društva. V Zasavju je bilo društvo močno, tako da so imeli delavci kmalu močna konzumna društva, ki so v marsičem izboljšala življenjske pogoje delavcev. Napredni delavci so se kmalu začeli zavedati pomembnosti kulture in izobrazbe. (1955 a)

Med kulturnimi društvi imajo vsekakor najdaljšo tradicijo organiziranega delovanja v Zasavju rudarske godbe na pihala. V Hrastniku je prva rudarska godba, sestavljena iz petih članov, pričakala prvi vlak septembra 1849. V Zagorju je bila premogarska godba ustanovljena leta 1861. Po skromnih virih je prva pihalna godba v Trbovljah delovala že pred letom 1872, se pravi že pred letom, ko je zasavske rudnike pokupila dunajska bančna družba in ustanovila Trboveljsko premogokopno družbo. (Zupan, 2003: 9)

Po znanih virih pa je leta 1891 godbenik Herman ustvaril prvo rudarsko godbo v Trbovljah. Naslednje leto sta zaradi Hermanove smrti prevzela vodstvo godbe brata Oto in Ernest Puncer. Godbeniki so nastopali predvsem na rudarskih manifestacijah in drugih priložnostih. Godba je živetarila od vaje do vaje, v letu 1903 pa so godbo razpustili. (Zupan, 2003: 10-11)

Pravi mejnik in ustanovitev sedanje delavske godbe pa je leto 1903. V tem letu je uprava trboveljskega rudnika ustanovila svojo Pazniško delavsko godbo. Svojim članom so nudili boljše zaposlitve pri rudniku in tako so v svoje vrste vabili najboljše godbenike. Tej godbi so pravili ajmohtska godba – po stranki, ki je v času volitev delavcem brezplačno delila ajmoht (Einmacht) – obaro.

Po ustanovitvi Pazniške-delavske godbe so že v letu 1903 tudi domači rudarji vnovič ustanovili svojo pihalno godbo. Pobudnika in ustanovitelja sta bila Ivan Mlakar in Rinaldo. Delavski godbi je pomoč ponudilo konzumno društvo, ki ji je kupilo nove inštrumente. (Lenarčič, 1983: 7)

Konec prve svetovne vojne je s splošnim olajšanjem prinesel tudi kup težav. Trboveljska premogokopna družba, ki je imela še vedno v lasti premogovnike je

naenkrat postala tuja družba s sedežem v Ljubljani. Zaradi želje po čim večjem dobičku je vodstvo nenehno zmanjševalo stroške dela in zaposleni so se morali za izboljšanje delovnih pogojev in mezd največkrat boriti z mezdnimi gibanji in stavkami. (Ivančič Lebar, 2004: 129)

Fluktuacija delovnih kadrov je bila velika, vojni ujetniki so odšli, bila je veliko podhranjenost, rudniške naprave so bile izrabljene, primanjkovalo je pogonskih sredstev, orodij in opreme. Stare zaloge so bile popolnoma izčrpane, novih pa se med vojno ni odkrivalo.

Po letu 1925 so se razmere umirile; dinar se je stabiliziral, rasla je proizvodnja. Za gospodarstvo je bilo to zlato obdobje.

Tudi TPD se je za svoj položaj bala in delavcem ob številnih stavkah tudi kar hitro ugodila. Večkrat je mednje razdelila naturalije, mezde pa so bile še vedno slabe. Le najboljše plačane rudarske kategorije so se dvignile nad eksistenčni minimum, ki ga je izračunala delavska zbornica, slabše plačane kategorije pa ga sploh niso dosegle. (Ivančič Lebar, 2004: 154)

Z zakonom o zaščiti delavcev je bil uzakonjen 8-urni delavnik v industriji, pravica do 24-urnega tedenskega počitka, med drugim pa tudi pravica do združevanja. Zaposleno delavstvo se je smelo združevati v posebna društva za zaščito svojih ekonomskih, kulturnih in materialnih koristi. To so bile delavske strokovne organizacije – sindikati.

V časopisu Svoboda so zapisali: »Strokovne organizacije delavcev in nameščencev skrbe in delajo za to, da se ne poslabša socialna zakonodaja v smislu predlogov, ki so jih po vseh listih objavili poslodavci! Kdor se ne oklene svoje strokovne organizacije, kdor se ne zanima za socialno zavarovanje delavstva, ni delavec, temveč vsega zaničevanja vredna kreatura« (Svoboda v Kalšek et al., 2001: 93)

Po koncu vojne se je kulturno delo obnovilo. Novo kulturno društvo Svoboda je začelo delovati s pevskim zborom, tamburaškim zborom in dramsko skupino. Tamburaški zbor je vodila znana trboveljska revolucionarka Tončka Čeč. Leta 1920

je začel delovati tudi telovadni odsek, za krajši čas nogometni odsek, ki se je kmalu razvil v SK Amater, čigar naslednik je NK Rudar.

Najbolj aktivni odsek trboveljske Svobode je bila dramska skupina, ki je od decembra 1920 do julija 1935 uprizorila 178 dramskih predstav in 48 drugih prireditev, ki si jih je ogledalo nad 105.000 ljudi. (Kalšek et al., 2001: 57-67)

Vse do razpusta je bila Svoboda zelo aktivna. Ustanovili so se še nekateri novi odseki, organizirana so bila razna predavanja. Z razpustom leta 1935 je kulturno delo začasno prenehalo vse do 23. maja 1936, ko je bil v Trbovljah ustanovljen občni zbor delavskega društva Vzajemnost. Kulturno delo je znova oživel. Do okupacije v letu 1941 je imela Vzajemnost 2 koncerta, 18 dramskih predstav in 24 prosvetnih večerov, katere je obiskalo nad 26.000 ljudi. (1955 a)

Zlatemu obdobju gospodarstva med leti 1926 in 1929 je sledila huda gospodarska kriza, ki je Revirje med leti 1931 in 1934 silovito prizadela. Železnica je potrebovala le še 1/3 od prejšnjih 2/3 skupne proizvodnje, nova industrijska podjetja so zaradi elektrifikacije potrebovala vse manj premoga. TPD je za polovico zmanjšala proizvodnjo, čemur so sledila odpuščanja delavcev in redukcije delovnih dni. (Ivančič Lebar, 2004: 133-135)

Ljudje so stradali. Podhranjeni so bili že dojenčki. Občine so poskušale pomagati z javnimi kuhinjami. Zaradi zmanjšanja kupne moči večinskega prebivalstva so propadali tudi trgovci in obrtniki. Obupne razmere so privedle do tri dni trajajoče rudarske gladovne stavke julija 1934, v kateri je kriza dosegla dno. V naslednjem letu so cene premoga zrasle, naročila so se povečala, toda stavke so se vrstile vse do druge svetovne vojne, saj se večini rudarjev ni uspelo izkoptati iz socialnega dna.

V povojnih letih je država za hiter razvoj potrebovala premog, tako za transport in pridobivanje električne energije kot tudi za industrijske izdelke. In zaradi tega je še vedno favorizirala industrijo in rudarstvo. Rudniki so delovali s polno močjo, obenem pa so sanirali vojno škodo. Delavnik se je raztegnil čez cel dan: dopoldne služba, popoldne delovna akcija. (Ivančič Lebar, 2004: 135)

Država je dajala velik pomen športu in kulturi, zaradi česar je tudi pripomogla k izgraditvi sodobnih kulturnih domov (delavski dom), ureditvi starih igrišč in ureditvi novega letnega bazena. Društva, tako športna kot kulturna, so imela lastne domove in športne objekte ter so delovala povsem na amaterski osnovi.

Razlog za visok amaterski nivo društev je bila tradicija in predvsem močni pokrovitelji. Sredstva za osnovno delovanje društev in klubov so zaposleni uspešno pridobivali v svojih podjetjih. (Kalšek et al., 2001: 57-67)

V letih po 2. svetovni vojni je nova državna ureditev zelo spodbujala ljubiteljsko, kulturno in športno dejavnost. Igralci stare Svobode, bivšega sokolskega in ostalih gledališč so se združili v delavskem domu v Trbovljah. Prva kulturno-umetniška društva so se pojavila leta 1946, delovala pa so pod okriljem sindikatov, patronat nad njimi pa je imela Socialistična zveza delovnega ljudstva. Sindikalna kulturno-umetniška društva – SKUD - i so kmalu naleteli na kritike. Posameznikom v SKUD - ih je močno zrasel vpliv, bili so zaprti v lastne okvire z monopolističnimi tendencami, društva pa naj bi zašla v profesionalizem in težila za visoko umetnostjo, namesto da bi ugajala. To je nazadnje pripeljalo do odmiranja delavskih kulturnih organizacij. Vse sekcije povojnega sindikalno-kulturno-umetniškega društva (SKUD), ki je združeval člane predvojne Svobode, so po ustanovitvi zveze Svobod soglasno pristopile k novoustanovljenemu delavsko-prosvetnemu društvu (DPD) Svoboda center, v okviru katerega je delovala dramska skupina, skupina veselega gledališča, delavska in mladinska godba, mešani pevski zbor Slavček, moški zbor Zarja in folklorna oz. baletna skupina. (1955 a)

V letu 1952 so se začele po večjih mestih ustanovljati delavske Svobode. Pod geslom »Kulturo ljudstvu« naj bi skrbele za kulturno in politično vzgojo ljudskih množic. Na območju Zasavja so nastale Svoboda Center Trbovlje, Svoboda II, Svoboda Zasavje in Svoboda Dobrna. Med sekcijami Svobode so bile najvidnejše dramske, godbe na pihala in pevski zbori, ki so nastopali predvsem na raznih proslavah in drugih prireditvah, samostojnih koncertih in pogrebih. Gradili so se delavski domovi, kjer so sekcije dobile tudi svoje prostore. Zaželena je bila domača produkcija, v goste pa so prihajale tudi druge skupine. Ker je kulturna produkcija postajala vse bolj dostopna, je občinstvo postajalo vse bolj zahtevno. Kultura je takrat

uživala spoštovanje in ugled, najznatneje so bile financirane bolj kolektivne dejavnosti, npr. zbori in godba. Vendarle se je sčasoma, predvsem zaradi spremenjenega načina življenja, kulturno življenje začelo odvijati drugače. V življenje so močno posegli televizija, avtomobili in dopusti. Vendarle so stalnica kulturnega delovanja v Zasavju ostale godbe na pihala. (Kalšek et al., 2001: 73)

Godba, ki je z delom začela takoj po osvoboditvi, je imela obilico začetnih težav, ki pa so jih reševali z vztrajnim delom. Igrali so na slabe stare inštrumente, saj so jim tiste, ki so jih odnesli s seboj v partizane, zaplenili Nemci. Postopoma so tudi obnavljali uničeno in izgubljeno notno gradivo. Iz hude stiske jim je priskočila na pomoč Pihalna godba Sloga iz Ljubljane. (Zupan, 2003: 17)

Zaradi boljših pogojev v novi stvarnosti je godba iz leta v leto rasla v kvaliteti in svoj prvi višek doživela v letih 1950-1958 z osvojitvijo prvih nagrad na festivalih v Beogradu, Kreki in Ohridu, največje priznanje pa je dobila leta 1958, ko je bila kapelniku Tonetu Hudarinu podeljena Prešernova nagrada. Uspehi so se vrstili in v letu 1974 jim je na svetovnem festivalu amaterskih godb na Nizozemskem uspelo prvič osvojiti prvo nagrado.

3. VODSTVO GODBE

Kot vsa društva in organizacije je imela godba svoje vodstvene organe; predsednika, tajnika, blagajnika, arhivarja, gospodarja in ostale odbornike. Po spominu starejših članov godbe, pisnih virov namreč ni, ugotovimo, da so bili kapelniki hkrati tudi predsedniki godbe.

Prvi kapelnik godbe je bil Gašper Turnšek, pomagal pa mu je glasbeni strokovnjak in učitelj večine glasbenikov tedanje dobe, Simon Grohar iz Zagorja. Za Turnškom so godbo vodili še: od leta 1905-1906 Draksler, od 1906-1911 kapelnik Kerča, Korndorfer in Kačnik¹, od leta 1911-1914 kapelnik Stanko Kolenc, med vojno do leta 1917 pa je godbo držal skupaj mladi, šele trinajstletni klarinetist Tone Hudar. Prvi kapelniki so bili zelo ambiciozni. Obenem so bili tudi učitelji, saj so znali igrati na inštrumente. (Lenarčič, 1983: 35)

Po prvi svetovni vojni je godbo za eno leto prevzel Stanko Kolenc, kasneje pa ga je zamenjal Alojz Draksler, ki je ostal vodja do smrti leta 1927. Za njim je godbo vodil Tone Hudar vse do leta 1963.

Tone Hudar je pri Delavski godbi Trbovlje začel leta 1913 kot klarinetist. Z začetkom vojne, ko je v vojsko odšel kapelnik in večina godbenikov, je kot trinajstletni deček prevzel vodenje godbe, že leta 1927 pa je prevzel mesto kapelnika – dirigenta.

V tem obdobju je godba pričela z rednim in plodnim delom. Kot vodja godbe se je Tone Hudar srečeval s povsem osnovnimi težavami, kot so pomanjkanje notnega gradiva in predvsem pomanjkanje glasbenih učiteljev. Glasbenih učiteljev in glasbene šole takrat ni bilo, tisti, ki pa so se na glasbo spoznali, so to držali zase. Zato se je vsega, kar je znal, naučil sam, veliko prek dopisniškega študija. Sodeloval je z dunajsko šolo, od tam so mu pošiljali note in knjige, hkrati pa tudi delovno gradivo. Doma je reševal naloge in jih pošiljal nazaj v šolo. To znanje je prenašal na druge, saj je posvečal veliko pozornost izobraževanju novih kadrov, pisanju not za posamezne instrumente in dopolnjevanju instrumentov. Hudar je s peresom prepisoval note; vsako skladbo, za vsa glasbila, za vse godbenike. Zanje je

¹ Ime ni znano

pripravljaj posebne knjižice, v katerih je imela vsaka skladba svojo številko. Ob nastopih je le nakazal, katera številka skladbe se bo igrala in godbeniki so začeli z igranjem.

Priprave, učenje in prepisovanje not mu je vzelo ogromno časa. Prav tako pa je bilo delo na rudniku naporno in duhamorno, kljub temu je vodstvo rudnika močno prispevalo k učinkovitemu Hudarinovemu delu, saj so mu dovolili, da je med delovnim časom pripravljaj gradivo za godbo.

Tone Hudar in si je zaradi neverjetnega posluha, lastnega izobraževanja in poučevanja drugih pridobil velik sloves v slovenskem in jugoslovanskem merilu, pa tudi izven meja domovine. Delavsko godbo je s svojim talentom, organizacijskimi, pedagoškimi in dirigentskimi sposobnostmi dvignil na raven, ki je ni doseglo veliko tudi profesionalnih jugoslovanskih ansamblov. (Lenarčič, 1983: 35)

Predsedstvo Zveze Svobod in prosvetnih društev Slovenije je predlagalo Hudarina za Prešernovo nagrad za leto 1959. Ker je Hudar in deloval na amaterskem nivoju so se ob kandidaturi pojavile težnje, da bi dopolnili statut tako, da bi bilo mogoče podeliti Prešernovo nagrado tudi delavcem na področju ljudske prosvete. Slovenska vlada je ta predlog zavrnila, Hudar in pa je zaradi odličnih dosežkov Delavske godbe Trbovlje v letih 1957 in 1958 prejel Prešernovo nagrado. Hudar in je bil prvi, ki je kot član amaterskega kulturnega društva dobil to visoko priznanje. (Gabrič, 1995: 216-217)

Hudar in je godbo vodil do leta 1963, ko se je zaradi hude bolezni umaknil in prepustil mesto svojemu nekdanjemu učencu Mihaelu Gunzku. Z njegovim Hudar in ovim odhodom se je končalo zelo uspešno obdobje v razvoju godbe – tako v organizacijskem, strokovnem in umetniškem pogledu. V tem času je godba zgradila in opremila svoje prostore, nabavljeni so bili novi instrumenti, dobili so nove rudarske in druge uniforme, kadrovske se je okrepila z novimi, mladimi in zagnanimi godbeniki. Torej odlična odskočna deska za dosego še večjih uspehov. (Lenarčič, 1983:35)

Dirigentsko palico je nato prevzel Miha Gunzek, ki se je izpopolnjeval v glasbenih središčih doma in po svetu in postal profesor glasbe na ljubljanski Akademiji za glasbo. Godbo je vodil z vmesno prekinitvijo leta 1972, ko je pol leta vodil godbo

trboveljski godbenik Marjan Korošec, do leta 1989. Pod Gunzkovim vodstvom je dosegla godba izredne uspehe. Za svoje delo in uspehe je dobil številne nagrade, med njimi nagrado Prešernovega sklada, prvojunjsko nagrado Občine Trbovlje in Gallusovo plaketo ZKO. (Lenarčič, 1983: 36)

Slika 3.1: Dirigent Gunzek v rudarski uniformi, 1. srečanje pihalnih godb in orkestrov slovenskih rudnikov v Trbovljah, 13.10.1984
(Vir: Arhiv Delavske godbe Trbovlje)

Aprila leta 1989 je Gunzka nadomestil prof. Alojz Zupan, ki je bil že prej njegov namestnik. Kot učenca glasbene šole ga je h godbi povabil Tone Hudar in leta 1950. Hudar in ga je tudi kasneje nagovarjal k vpisu v srednjo glasbeno šolo in ga navduševal nad glasbenim poklicem. Zupan je leta 1961 diplomiral na akademiji za glasbo, kjer sedaj tudi poučuje. Od leta 1958 pa do leta 2000 je bil solist in 1. klarinetist Simfoničnega orkestra RTV ter član Pihalnega orkestra RTV Slovenija. Sicer živi v Ljubljani, dvakrat tedensko pa se vozi na vaje v Trbovlje. Z veliko mero profesionalnosti in zavzetosti nadaljuje delo Hudarina in Gunzka. Pod njegovim vodstvom se godba loteva igranja najzahtevnejših skladb, hkrati pa je v tem obdobju

dosegla nekaj zavidanja vrednih uspehov, med katerimi je največji zmaga na svetovnem prvenstvu pihalnih godb na Nizozemskem leta 1974.

Skozi pregled vodstva godbe ugotavljam, da je godba z resnim delom začela pod vodstvom Hudarina. Menim, da so bili kapelniki pred Hudarinom zaradi relativne oddaljenosti zasavske doline od kulturnih središč, pomanjkanja glasbene izobrazbe, težaškega dela in težkih življenjskih pogojev bolj duhovni kot strokovni vodje godbe. Redki posamezniki so imeli nekaj glasbenega znanja, prednjačila je želja po zabavi in druženju. Z gotovostjo lahko trdim da so bili amaterji, ki so si večino glasbenega znanja pridobil skozi delo z godbo. Prihajali so iz lokalnega okolja, v godbi so bili prvi med enakimi.

Iz lokalnega okolja je prihajal tudi Tone Hudar, saj je bil zaposlen pri trboveljskem rudniku kot nameščenec in je bil z rudarji, ki so bili tako člani kot poslušalci godbe, tesno povezan tudi v najhujših časih. Godbi je posvetil vse svoje življenje in v njeni zgodovini pustil neizbrisen pečat. Na mestu kapelnika je v medvojnih letih usmerjal in vodil delovanje godbe. Razvil je organizacijo, ki se je skozi leta začela zavedati pomembnosti strokovne izobrazbe, gradil je na kvaliteti in disciplini. Dopisniško izobraževanje, prepisovaje not in priprave na vaje ter nastope so zahtevale ogromno časa. Pomembna podpora je torej prihajala od rudnika, ki je kapelniku omogočal opravljanje godbenih poslov in priprave na vaje med delovnim časom. Menim, da bi bilo brez odobravanja in podpore trboveljskega rudnika delovanje kapelnika in posledično razvoj godbe močno otežen, če že ne skoraj nemogoč.

Če sem za prve kapelnike trdila, da so bili prvi med enakimi, to velja tudi za Hudarina. Gunzek, ki je nasledil Hudarina, je bil že prekaljen godbenik, hkrati pa tudi visoko glasbeno izobražen. Pri godbi je še vedno deloval na amaterskem nivoju, vendarle pa je zaradi svoje izobraženosti in poklicne usmerjenosti v delovanje godbe že vnesel veliko več formalnega znanja. Poudarjal je tako izvajanje zahtevnejših kot tudi zabavnih skladb. Gunzek je bil šolan človek in godba se je lahko zaradi tega pod njegovim vodstvom udeležila številnih tekmovanj na najvišjem nivoju in dosegla kar nekaj zavidljivih uspehov.

Njegovo amatersko delo torej za razliko od Hudarinovega temelji na formalni glasbeni izobrazbi. Svoje znanje pa je Gunzek dopolnjeval tudi z delom profesorja na ljubljanski Akademiji za glasbo, kar ga je, menim, vsaj po službeni plati man povezovalo z trboveljsko dolino.

Zupan se z glasbo ukvarja že od otroštva. Za razliko od Hudarina in Gunzka ne živi v Trbovljah, temveč se na vaje vozi iz Ljubljane, kjer poučuje na Akademiji za glasbo in Srednji glasbeni šoli, do nedavnega je tudi igral pri Simfoničnem orkestru RTV. Kakorkoli obrnemo, je profesionallec. Je prav tako nesporni vodja godbe in ji s svojim sodelovanjem daje še posebno težo.

Če torej povzamem, je bilo za prve kapelnike, vključno s Hudarinom, značilno delo na amaterski osnovi, pomanjkanje formalne glasbene izobrazbe in neločljiva povezanost z rudnikom. Popolno nasprotje sta Gunzek in Zupan, za katera ugotavljam, da je njuno amatersko delo pri Delavski godbi Trbovlje le dopolnitev uspešne kariere profesionalnega glasbenika v Ljubljani.

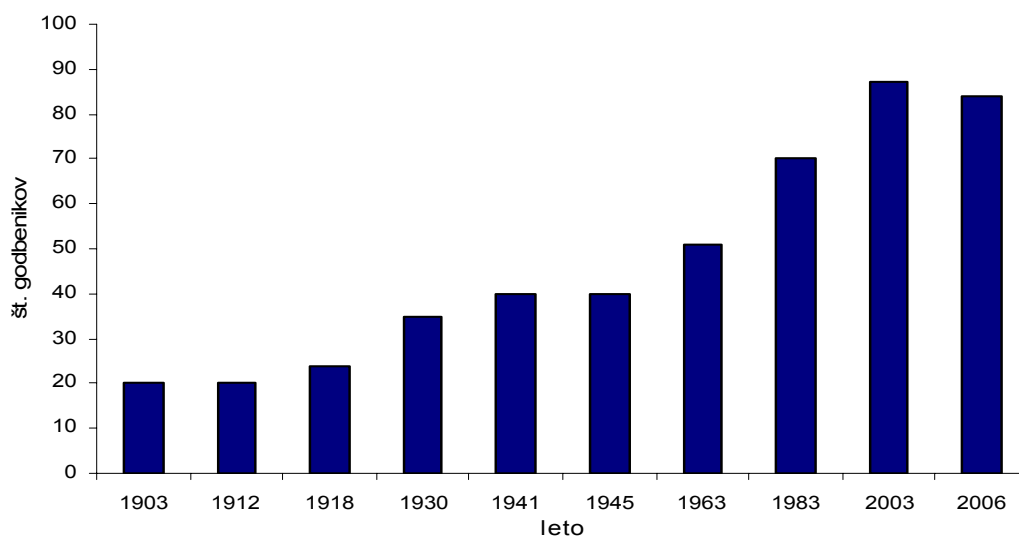
4. ČLANSTVO

Po doslej znanih podatkih je godba ob ustanovitvi štela okoli 20 godbenikov. Ta številka se pojavlja tudi v letu 1912. Med 1. svetovno vojno je število članov močno upadlo, godba je štela le 10 do 12 godbenikov. (Lenarčič, 1983: 21)

Leta 1918, po končani 1. svetovni vojni, je godba štela 24 članov. Od tu naprej število članov le še narašča; leta 1930 35 članov, leta 1941 in 1945 pa 40 članov. V letu 1945 je godba štela 40 članov, v letu 1950 pa 40-45 članov. S tem številom članov je godba delovala dolga leta. V letu 1963 je štela 51 članov. (Vir: Seznam godbenikov delavske godbe.)

Po letu 1979 pa se je godba pomladila in številčno opomogla. Veliko tistih, ki so dolga leta sodelovali pri godbi, je postopoma prenehalo igrati. Nadomestili so jih mlajši, večinoma tisti, ki so obiskovali glasbeno šolo v Trbovljah. V letu 1983 je štela Delavska godba Trbovlje 70 članov, povprečna starost godbenikov pa je bila 29 let. V naslednjih letih se je njihovo število večalo. V letih 1998-1999 se je število povečalo kar za 20, kar pripisujejo sadovom ponovnega usposabljanja mladih godbenikov v okviru godbe in izboljššanemu sodelovanju z glasbeno šolo. V jubilejnem letu 2003 je godba štela 87 članov.

Gibanje števila godbenikov v letih 1903-2006

Graf 4.1: Gibanje števila godbenikov v letih 1903-2006
(Vir: Trboveljska rapsodija, <http://www.dgt-si.org>)

Število članov godbe je torej vseskozi raslo. Godbeniki so zapuščali godbo predvsem zaradi vpoklica k vojakom, na služenje vojaškega roka in orožnih vaj, zaradi upokojitev, bolezni ipd., toda nadomestili so jih novi godbeniki. Članstvo se je povečevalo povečini spontano in nenačrtno. Starejši člani so med svoje vrste vabili mlade, ki so imeli dober posluh, in tiste, ki so pokazali interes za priključitev h godbi.

Vse do leta 1945 so godbeniki večinoma izvirali iz rudarskih vrst; bili so rudarji in drugi zunanji rudniški delavci, predvsem delavci v raznih rudniških delavnicah. Do konca druge svetovne vojne je bila zato Delavska godba Trbovlje v bistvu rudarska godba.

Prav tako so imeli člani godbe nekaj privilegijev pri rudniku. »Šiht«² se je sicer delil na tri izmene, godbeniki pa so bili zaposleni le na dopoldanski tretjini, da so lahko obiskovali vaje v popoldanskem času ter da so lahko sodelovali pri pogrebih umrlih rudarjev in igrali na ostalih prireditvah. Mlajši godbeniki so imeli tudi več možnosti za zaposlitev, saj so lažje dobili službo pri rudniku. (Glej prilogo št.1)

Godba pa je bila tudi, tako kot ostala društva, alternativa gostilnam oz. alkoholizmu, ki je bil v tistem času nadvse resen problem.

V času po drugi svetovni vojni se je poleg večanja števila glasbenikov korenito spremenila tudi njena struktura. Do leta 1945 so člani godbe prihajali predvsem iz rudarskih vrst, z nadaljnjim razvojem mesta po koncu 2. svetovne vojne, z nastajanjem novih industrijskih obratov in drugih gospodarskih in negospodarskih dejavnosti pa njeni člani niso bili več le rudarji, temveč so prihajali iz večjih trboveljskih kolektivov. (Lenarčič, 1983: 21)

»Ansambel, kakršen je naš, po vrhu pa še ljubiteljski, ki je kar trikrat prinesel izredno visoka priznanja s svetovnega tekmovanja pihalnih orkestrrov na Nizozemskem, ni lahko zadržati na tako kakovostni ravni. To pomeni ustvarjati nove kadre, kar pa ob pomanjkanju strokovnih ni ravno lahko. Ansambel šteje 56 »naših« članov, večinoma mladih, zaposlenih tako rekoč v vseh trboveljskih organizacijah združenega dela,

² Delovni čas

največ pa v Cementarni, Strojni tovarni Trbovlje, Rudisu, precej je študentov ...»
(Krajšek v Anderle, 1982)

Slika 4.2: Delavska godba Trbovlje leta 1949
Vir: Arhiv Delavske godbe Trbovlje

V strukturi godbe pa se je zgodila še ena pomembna sprememba. Ustanovili so glasbeno šolo, ki je močno pripomogla k izobraževanju godbenikov. Prej jih je izobraževala godba sama, od leta 1945 pa je skrb za nove kadre prevzela glasbena šola. Ta je v povojnem obdobju izobrazila vrsto godbenikov za Delavsko godbo Trbovlje.

Kasneje se je to sodelovanje krhalo in v godbi je primanjkovalo mlajših kadrov, ki bi nadaljevali z delom. Miha Gunzek leta 1982 je tako pojasnil: «Pomladili smo svoje vrste, tako da je povprečna starost zdaj že pod 25 let. V zadnjih letih, morda jih je že deset ali petnajst, ni bilo prave povezave z glasbeno šolo. Tako smo pravzaprav izgubili generacijo. To pa se kaže zdaj, ko dobivamo nove glasbenike iz vrst najmlajših. Tudi deset let starosti je že spodnja meja tistih, ki igrajo v naši godbi ...»
(Gunzek v Agnič, 1982: 16)

Z izobraženimi godbeniki, ki so imeli priložnost igrati poklicno pri drugih orkestrih, se je amaterizem počasi spremenil v profesionalizem. Tako se je razvila debata, ki je še vedno zelo aktualna. Članek iz leta 1959 prikaže, da so vprašanju amaterizma že takrat posvečali velik pomen. Avtor v članku ugotavlja, da vprašanje, kdo je amater in kaj je amaterizem, še ni razrešeno, vendarle pa je bilo sprejetih že precej konkretnih sklepov za nadaljnji razvoj amaterizma. »Ena od glavnih nalog je ta, da naše amaterske skupine čimbolj tesno povežemo s profesionalnimi glasbenimi ustanovami, z glasbenimi strokovnjaki in jih skušamo zainteresirati za delo v teh skupinah za strokovno pomoč in nasvete, za komponiranje novih sodobnih skladb ...« Kljub temu, ugotavlja avtor, da nekateri ocenjujejo, da je jugoslovanski amaterizem v krizi, sam trdi, da ni tako. Po njegovem mnenju je z nekaterimi spremembami in z resnim ter vztrajnim delom tudi na amaterski osnovi mogoče doseči visoko kvaliteto. (Trinka, 1959: 4)

Delavska godba še danes deluje na amaterski osnovi, vendar skozi ta zgodovinski pregled ugotavljam, da se je članska struktura glede na stopnjo glasbene izobrazbe in glede na vrsto zaposlitve godbenikov skozi zgodovino močno spremenila.

Iz navedenega lahko povzamem, da so prvi godbeniki prihajali iz delavskega razreda, povezoval pa jih je entuziazem in želja po druženju. Šolanja godbenikov v godbi ni bilo, večinoma je šlo za samouke, ki so širili znanje na ostale člane. Zadnja leta pred 2. svetovno vojno pa so v godbi sodelovali tudi redki študenti glasbe, med drugimi tudi kasnejši kapelnik Miha Gunzek.

Rudarji so pri godbi delovali nepoklicno, iz veselja, predvsem zaradi druženja in spoznavanja, menim pa, da je imel pomembno vlogo tudi občutek uspeha; nastopi oz. tekmovanja so ponujali vsaj pet minut slave in preboj iz anonimnosti na lokalni ravni. Delovanje pri godbi pa je prineslo še dodatne ugodnosti, kot so ugled, izboljšan materialni položaj in celo možnost videti svet.

Obdobje po drugi svetovni vojni je postreglo s številnimi spremembami med članstvom. Med godbenike so prihajali tudi člani drugih sindikatov, nič več le rudniškega. Godba se je začela oddaljevati od svojega naziva »delavska«, saj je v svoje vrste pridobila številne študente in druge meščane. Mladi, nadobudni in šolani

glasbeniki so imeli priložnosti igrati poklicno pri drugih godbah in orkestrih, tako da je moralo vodstvo godbe delovati bolj sistematično in zavzeto na področju pridobivanja novih kadrov. Z gotovostjo lahko trdim da so mladi, ki dobijo svojo prvo glasbeno izobrazbo že v glasbeni šoli, nato nadaljujejo s šolanjem na srednji glasbeni šoli in kasneje morda še na glasbeni akademiji, veliko lažje kos vse zahtevnejšim novejšim skladbam kot ostali godbeniki. Starejši godbeniki hitremu in napornemu tempu sledijo s težavo in sklepam, da je danes to eden glavnih vzrokov, zaradi katerega zapustijo godbo.

Žal pa se tudi pogosto dogaja, da godbeniki vaj ne obiskujejo vestno. Razlogov je več. Nekateri ne utegnejo zaradi službenih obveznosti, mlajši imajo šolske obveznosti, nekateri študentje in dijaki živijo v Ljubljani in jim je vožnja v Trbovlje dvakrat tedensko odveč. Ko sem se za potrebe te naloge oglasila na njihovi vaji, sem bila priča precej žalostni sliki. Nekaj godbenikov je čakalo v hodniku, predsednik pa je tekal sem ter tja ter po mobilnem telefonu klical ostale godbenike in jih pregovarjal, naj se vendarle udeležijo vaje. Vmes je iskal neko notno gradivo, ki naj bi ga potrebovali na vaji. Nekdo drug pa je beležil prisotnost in tarna, koliko vaj so nekateri godbeniki že izpustili.

Kljub temu ugotavljam, da številni godbeniki ostajajo, pridržujejo pa se jim nadobudni mlajši, verjetno predvsem zaradi visoke kakovosti in ugleda, ki ga godba še vedno ima. Mnogi so zaposleni kot poklicni glasbeniki v priznanih slovenskih orkestrih, kot so Slovenska filharmonija, Simfonični orkester, Pihalni orkester slovenske policije. Alojz Zupan poučuje na srednji glasbeni šoli in glasbeni akademiji, prav tako tam poučuje tudi Jože Kotar. Če na kratko povzamem: pri Delavski godbi Trbovlje delujejo kot amaterji, toda v svojem poklicnem življenju delujejo kot profesionalni glasbeniki.

5. DELOVANJE GODBE

5.1 NASTOPI

Kot je znano, v svojih začetkih godba ni prirejala samostojnih koncertov, sodelovala pa je na delavskih oz. rudarskih manifestacijah in praznikih. V godbo so se vključevali delavci in rudarji, ki so imeli veliko veselja, volje, pa tudi talenta za igranje. Neprestano so tekmovali z uradniško godbo. Kljub temu da so uradniki poskušali pridobiti najboljše godbenike z obljubljenimi službami, je delavska godba vedno prednjačila v kvaliteti. Imeli so tudi večje število javnih nastopov, saj so bili zaradi lepega igranja vabljeni na pomembnejše javne prireditve.

Godbo so ljudje takoj sprejeli. Edina pred godbo znana glasba je prihajala iz cerkve ali od priložnostno zapetih ljudskih pesmi, včasih tudi od godcev. Priljubljena je bila tudi zaradi svojih vzpodbudnih zvokov pihal, trobil, tolkal, iz katerih so odmevale koračnice, polke in valčki. Igrali so lahko na prostem in med gibanjem. Brez godbe si ni bilo mogoče predstavljati nobenega pomembnejšega dogodka. (Kalšek, 2001: 53)

Slika 5.3: Poroka na dvorišču pri Dimnik, leta 1886
(Vir: Arhiv Delavske godbe Trbovlje)

Nastopali so zelo pogosto. Dostikrat za popestritev in zabavo, v svojih začetkih pa največkrat na pogrebih umrlih ali ponesrečenih rudarjev. Igranje je bilo marsikdaj zelo naporno, saj so igrali od doma umrlega vse do pokopališča. Pot se je včasih vila skozi celo mesto, od železniške postaje do pokopališča. Ob dnevih, ko je bilo pogrebov več, so se sprevodi godbenikov srečevali med sabo.

Med prvo svetovno vojno je godba životarila, saj so večino godbenikov vpoklicali v vojsko. Godbo je v tem času držal skupaj trinajstletni klarinetist Tone Hudarin, pozneje njihov dirigent. (Zupan, 2003: 13)

Med obema vojnama je godbo zaznamoval Tone Hudarin. Že od svojega začetka je bila godba navzoča skoraj pri vseh dogodkih gospodarskega, kulturnega, javnega in družbenopolitičnega značaja. V obdobju od nastanka do leta 1945 je sodelovala pri raznih priložnostih.

Še vedno so se udeleževali pogrebov rudarjev. Vsako leto so nastopali na letnem koncertu v starem delavskem domu. Predvsem v letnem času so imeli tudi veliko število promenadnih koncertov v rudarskih kolonijah. Koncerti pa so se odvijali tudi na raznih pomembnejših lokacijah v Trbovljah, tako na primer pred farno cerkvijo sv. Martina. Udeleževali so se raznih cerkvenih prireditev, v procesiji ob svetem Rešnjem telesu in drugih pomembnejših procesijah, obvezno tudi v procesiji na veliko noč. Ob praznovanju godu sv. Barbare, zaščitnice rudarjev, je godba sodelovala v povorki skozi mesto do cerkve, kjer so med mašo na koru igrali ustrezne skladbe.

Sodelovali so na raznih prireditvah rudarskega značaja, ob delavskih manifestacijah so sodelovali v paradah, nastopali so ob praznovanju državnih praznikov, na dan 1. maja so po vseh rudarskih kolonijah peš igrali budnice, prav tako so po kolonijah igrali za novo leto.

Na železniški postaji so pričakali visoke goste, ki so jih ob raznih manifestacijah in paradah spremljali do kraja prireditve. Sodelovali so tudi na različnih festivalih po Sloveniji.

Za sodelovanje na različnih prireditvah je Tone Hudar in ustanovil več zabavnih ansamblov, ki jih je tudi vodil: Ansambel Šramel, Salonski orkester in Godalni orkester.

Ansambel Šramel je štel šest članov. Ustanovili so ga leta 1922 in je deloval do leta 1939. Igral je večinoma na veselicah in podobnih zabavnih prireditvah.

Trinajstčlanski Salonski orkester je bil ustanovljen leta 1928. Z violino, čelom, klarinetom, oboo, pozavno, basom, flavto, klavirjem in tolkalom je orkester igral v starem Delavskem domu Trbovlje ob predvajanju nemih filmov, pa tudi na prosvetnih večerih, proslavah in podobnih prilikah. Deloval je do leta 1933, takoj za tem pa se je uveljavil zvočni film.

Godalni orkester s šestnajstimi člani je bil ustanovljen leta 1933, po prenehanju delovanja Salonskega orkestra. Nastopal je v starem delavskem domu, večinoma na različnih kulturnih in zabavnih prireditvah. Deloval je do leta 1935.

Godbene nastope so spremljali vsi prebivalci. V kolonijah so jih poslušali rudarji in njihovi družinski člani, ob povorkah skozi Trbovlje pa so jim ploskali stari in mladi obeh spolov in vseh socialnih kategorij. Tudi sicer so mestno prebivalstvo sestavljali večinoma rudniški delavci. Med visoke ali višje sloje prebivalstva bi lahko šteli le nekaj ljudi: direktorja rudnika, nekaj uradnikov, župana in nekaj občinskih nameščencev, ki pa jih je bilo takrat zelo malo. Bilo je še nekaj učiteljev, redki zdravniki in inženirji. Poleg njih in rudarjev pa je bilo še nekaj obrtnikov, gostilničarjev, trgovcev, duhovnikov in še koga. (Glej prilogo št. 1.)

Kot v obdobju pred drugo svetovno vojno je tudi po vojni godba sodelovala pri večini prireditev, na nastopih in manifestacijah v Trbovljah in okolici. Zabeleženi so naslednji nastopi:

- letni koncerti,
- proslave ob rudarskem prazniku,

- budnice in proslave ob delavskem in državnem prazniku 1. maja in udarniških akcijah,
- državni prazniki ,
- dan mladosti 25. maja, sprejemanje Titovih štafet in štafete mladosti,
- jubilejne proslave ZKS, SZLD, sindikatov in mladine,
- telovadni nastopi na telovadiščih TVD Partizan in športnih nastopih na stadionu ŠD Rudar,
- sprejemanje maršala Tita na železniški postaji Trbovlje in pred delavskim domom,
- otvoritev Delavskega doma Trbovlje in prireditve v njem in pred njim,
- tedni in druge prireditve društva upokojencev, gasilska slavlja,
- kulturni prazniki, dnevi žensk, športne prireditve, otvoritve pomembnejših zgradb in tovarniških objektov,
- pogrebi padlih v NOV, ponesrečenih in umrlih rudarjev, zadnja leta tudi vseh drugih aktivnih delavcev trboveljskega združenega dela,
- počastitev spomina padlih in umrlih ob 1. novembru,
- snemanje za RTV Ljubljana ter gramofonske plošče in kasete,
- koncerti izven Trbovelj, širom Slovenije in v drugih državah,
- tabori ljudske fronte na Mrzlici in proslave ob pomembnih obletnicah družbenopolitičnih organizacij na tem vrhu,
- zborovanje ob obletnicah ustanovitve KPS oz. ZKS na Čebinah in drugih podobnih prireditvah na Vrheh,
- pomembnejših prireditvah mlajših (Kurirčkova pošta ...),
- promenadni koncerti v številnih stanovanjskih kolonijah, trgih in naseljih,
- ostale priložnostne prireditve resnega značaja, manifestacije (npr. za Trst, Gorico, Koroško itd.),
- udeležba na srečanjih, revijah in tekmovanjih pihalnih godb v Sloveniji, Jugoslaviji in Holandiji.

(Lenarčič, 1983: 30)

Slika 5.4: Proslava dneva rudarjev v Trbovljah, 1.8.1967. Nastop Delavske godbe Trbovlje in pevcev iz Trbovelj in Hrastnika.
(Vir: Arhiv Delavske godbe Trbovlje)

Izvajali so tudi že zahtevnejše skladbe, ki so bile velik zalogaj tako za godbo kot tudi za poslušalce, ki so si marsikdaj želeli slišati lahka, ušesom prijazna in nezahtevna dela. Pričakovanja ob nastopih godbe so bila različna. Tako Zasavski udarnik iz leta 1949 komentira nastop godbe takole: »Program je bil razdeljen na dva dela, ki sta vsebovala po nekaj klasičnih in deloma partizanskih, deloma novejših del [...]. V splošnem bi lahko omenil, da bi mogla godba s svojo zmogljivostjo predvajati dela, ki niso tako utrujajoča za poslušalce, kjer bi morali slediti koncentrirano predvajanju, odnesti pa vtis, da godba ni želela nuditi poslušalcem dela, ki naj bi jih v njihovem težkem dnevu razvedrila.« (v Zasavski udarnik, 1949: 4)

Toda z resnim in požrtvovalnim delom si je godba kmalu pridobila ugled in se uvrstila med najboljše pihalne orkestre v Jugoslaviji. O koncertu rudarskih Svobod v Velenju leta 1955 so v Delavski enotnosti zapisali takole: »Zato je tudi koncert po svojem pomenu, obsegu in umetniški dognanosti prerasel v lepo in nepozabno kulturno-politično manifestacijo umetniške dejavnosti delovnih ljudi iz naših revirjev [...]. Zanimivo je, da v rudarskih središčih sloni vsa reproduktivna umetniška dejavnost neposredno na amaterjih, kar je samo v ponos našim rudarjem. Ne gre pozabiti, da je

rudarsko delo tudi s fizičnega stališča eno najtežjih del in vendar so prav rudarji tisti, ki, lahko smelo trdimo, najneposrednejše goje prav to dejavnost in jo z žilavo vztrajnostjo umetniško in oblikovno izpopolnjujemo. Za godbi na pihala iz Trbovelj in Hrastnika je bilo čuti nekaj prav laskavih sodb, da po svoji umetniški dozorelosti dosejata raven poklicnih umetniških družin. Ti dve godbi namreč občutno odstopata od ravni, ki jo dosegajo povprečna amaterska društva.« (1955 a)

Leta 1953 je godba v svojem okrilju ustanovila **mladinsko godbo**. Vodil jo je Andrej Tavšič. Tudi mladinska godba je že v prvem letu svojega delovanja s samostojnimi koncerti gostovala v Ljubljani, Celju, Mariboru, Kopru, na Jesenicah in v Beogradu. Leta 1954 so zaigrali predsedniku Titu za rojstni dan. Mladinska godba je delovala do leta 1958, ko so jo pripojili delavski godbi. (Zupan, 2003: 19)

Leta 1957 je Mihael Gunzek zasnoval **zabavni orkester**. Že v letu 1958 si je na republiškem tekmovanju priboril pravico nastopa na zveznem festivalu amaterskih orkestrrov na Ohridu. Tako kot godba je zasedel prvo mesto.

Slika 5.5: 1. koncert Zabavnega orkestra Delavske godbe Trbovlje 5. aprila 1958 v trboveljskem delavskem domu (Vir: Arhiv Delavske godbe Trbovlje)

Pod vodstvom prof. Alojza Zupana je godba še napredovala v kvaliteti. Z bogatim znanjem in dolgoletnimi izkušnjami je delavsko godbo povzdignil na sam vrh glasbene poustvarjalnosti. Začeli so z izvajanjem najzahtevnejših skladb, s čimer se je godba pomaknila že na mejo orkestra simfoničnih pihal, trobil in tolkal. (<http://www.dgt-si.org>)

Pri izvedbi zahtevnejših del so začeli uporabljati razne dodatne instrumente, na primer fagot, orgle, oboo, basklarinet, občasno tudi kontrabas in razne vrste tolkal.

V letu 1993 se je godba odločila za pomembno novost. Začeli so z izvajanjem abonmajskih koncertov. V sezonah 1994 in 1995 so pripravili po tri abonmajске koncerte, ki so bili tematsko zasnovani: večer operne glasbe, večer filmske glasbe, večer ameriške glasbe in večer tekmovalnih uspehov Delavske godbe Trbovlje. Na vsakem od koncertov je orkester izvajal bolj ali manj nov repertoar, za kar je bila potrebna velika predanost delu in redno obiskovanje vaj.

Leto 1995 pa je bilo za godbo ponovno na nek način prelomno. Spremenila se je struktura v godbi. Prihajalo je vse več študentov in dijakov, ki jih med tednom ni bilo v Trbovljah. Prav tako se je veliko število glasbenikov zaposlilo v profesionalnih orkestrih, tako da so vaje in nastope težko planirali. Iz tega razloga so abonmajске koncerte opustili. (Zupan, 2003: 43)

Stalnica v nastopih godbe pa so novoletni nastopi. Radio Slovenija že od leta 1992 snema vsak novoletni koncert Delavske godbe Trbovlje in ga na novoletni dan predvaja na radijskem programu pred prenosom novoletnega koncerta Dunajskih filharmonikov. Zaradi velikega zanimanja za novoletne koncerte godbeniki od leta 2000 v decembru izvedejo dva koncerta v različnih dneh.

5.2 DOSEŽKI

Godbeniki so se udeleževali raznih področnih, republiških, zveznih in svetovnih prvenstev, raznih srečanj ter revij. Godba je dosegla številne uspehe, zaradi številčnosti jih navajam le nekaj.

Pomemben uspeh so dosegli 25. januarja 1950, ko so gostovali v Beogradu na Zvezni reviji pihalnih godb Jugoslavije v organizaciji centralnega odbora Zveze sindikatov Jugoslavije in osvojili prvo mesto. Za nagrado so jeseni 1952 gostovali v Celovcu, kjer so potrdili svoj beograjski uspeh. (Zupan, 2003: 17)

Maja 1955 so sodelovali na Zvezni reviji – festivalu rudarskih kulturno-umetniških društev Jugoslavije v Kreki. Osvojili so 1. mesto. V Delavski enotnosti o tem dogodku pišejo takole: »[...] Ko so svoj koncert odigrali, nam je bilo jasno, da nam prvega mesta nihče ne more več odvzeti. Močno pa me je začudil skladatelj Blaž Arnič: »Pa fantje, saj to je zvok, saj to je simfonični zvok! Primojduš, da bom napisal skladbo za tole godbo.« Pred vhomom v dvorano pa smo spoznali, kako mogočen vtis je tudi na druge glasbenike napravila trboveljska godba.« (1955 a). Osvojili so številna prva mesta na republiških revijah pihalnih godb in zabavnih orkestrrov, 27. junija 1974 pa so se udeležili svetovnega tekmovanja pihalnih godb v mestu Kerkrade na Nizozemskem. Nastopilo je prek 50 pihalnih godb z vsega sveta. Delavska godba Trbovlje je s 331,5 točkami od 360 možnih osvojila prvo mesto in zlato medaljo ter posebno priznanje ameriške ambasade za najboljši ansambel. Na prvenstvu je godba igrala z novimi uniformami in inštrumenti. Ob povratku v Trbovlje je pol Trboveljčanov pozdravilo »svojo« zmagovito godbo na sprejemu na Trgu revolucije. Takšne množice, ki se je zbrala na sprejemu, ni nihče pričakoval. To ni bil uspeh le za Trbovlje, temveč za celo Slovenijo oz. Jugoslavijo. To je bil največji uspeh, odkar godba obstoja. Tudi 16. junija 1978 so na svetovnem tekmovanju pihalnih godb v mestu Kerkrade na Nizozemskem osvojili prvo nagrado in zlato medaljo. Na Nizozemsko so odšli še leta 1993, ko so prav tako osvojili zlato medaljo, in leta 2004, ko so osvojili osmo mesto. (Zupan, 2003: 72)

Slika 5.6: Nastop na 14. svetovnem prvenstvu pihalnih orkestrrov v Kerkradeju na Nizozemskem , 21. julija 2004
(Vir: [http:// www.dgt-si.org](http://www.dgt-si.org))

Za svoje dosežke je Delavska godba Trbovlje prejela priznanja tako na občinski kot tudi državni ravni:

- 1968: državno odlikovanje medalja zaslug za narod s srebrnimi žarki, ki je bila godbi podeljena ob 65-letnici orkestra,
- 1969 prejme prvojunjsko nagrado,
- 1973 ob 70-letnici prejme Gallusovo plaketo Zveze kulturnih organizacij Slovenije,
- Leta 1975 nagrado Prešernovega sklada Slovenije,
- Leta 1975 s strani Kulturne skupnosti Trbovlje plaketo Tončke Čeč,
- Leta 1978 Zlatega Orfeja Zveze kulturnih organizacij Slovenije (ob 75-letnici orkestra),
- Ob 80-letnici prejme prvojunjsko nagrado Občine Trbovlje,
- 2001. leta ji Turistično društvo Trbovlje podeli zlato vrtnico,
- Leta 2003 ob 100-letnici orkestra prejme nagrado Tončke Čeč.

(Zupan, 2003: 78)

5.3 REPERTOAR

Repertoar za obdobje do druge svetovne vojne ni ohranjen, starejši prebivalci Trbovelj pa se spominjajo, da je godba na prireditvah v glavnem igrala koračnice raznih avtorjev – nemških, avstrijskih, čeških, italijanskih ter kakšno delo iz ostalih delov takratne Jugoslavije. Dosti so igrali razne operne uverture, dele simfoničnih del, kolikor so bila prirejena za godbenike, slovenske narodne, pogrebne koračnice, operete predvsem nemških, avstrijskih in madžarskih skladateljev, državno in slovensko himno ipd. Zabavna dela so igrali redkeje; nekaj filmskih skladb, pa tudi skladbe za ples na raznih prireditvah. Pod Hudarinovim vodstvom pa se je godba že v času pred drugo svetovno vojno lotevala igranja najzahtevnejših skladb. Bila je med prvimi godbami v Jugoslaviji, ki je igrala skladbe, napisane za simfonične orkestre. Občasno je godba za razne nastope formirala manjše zasedbe, ki so se prilagodile različnim prireditvam. (Glej prilogo št. 1.)

V letih po drugi svetovni vojni pa je bil godbeni repertoar že zelo obsežen. Vedrejšje skladbe so igrali na raznih koncertih, na tekmovanjih pa težje skladbe, ki so bile določene s strani organizatorja. Najpogosteje izvajane skladbe v letih 1947-1961 so bile:

Offenbach: Orfej v podzemlju (uvertura)

Rossini: Tatinska sraka

Verdi: Trubadur

Gounod: Faust (valček)

Verdi: Aida

Čajkovski: Slovanski marš

Beethoven: Fidelio (uvertura)

Gotovac: Ero z onega sveta

Strauss: Pomladni zvoki

Wagner: Lohengrin

Friedeman: Slovanska rapsodija št. 2

Čajkovski: Feodora

Rosini: Wilhem Tell

Čajkovski: Uvertura
Soussa: Pod zvezdnim praporom
von Suppe: Lahka konjenica
Mozart: Figarova svatba
Čajkovski: Italijanski capricio
Pucini: Tosca
Parma: Rokovnjači
Bučar: Belokranjske pisanice
Stauss: Netopir
Von Weber: Oberon
Schubert: Simfonija v h-molu, 1.stavek
Mascagni: Cavaleria Rusticana
Liszt: 1. madžarska rapsodija
Beethoven: Egmont
(Vir: Zupan, 2003: 21)

Vse več so igrali skladbe slovenskih skladateljev. Na seznamu najpogosteje izvajanih skladb v letih 1967-87 so tudi skladbe Adamiča in Privška, sicer pa so v tem obdobju izvajali tudi dela drugih slovenskih skladateljev, med drugimi Učakarja, Bruna, Štrucla in Bučarja.

Najpogosteje izvajane skladbe v letih 1967-1987:

Adamič: Tra-ta-ta
Brahms: Madžarski ples št. 6
Fischer: Južno od Alp
Rossini: Italijanka v Alžiru
Rossini: Seviljski brivec
Massenet: Don Quichotte – solist Ladko Korošec
Dinicu-Štrulc: Hora Staccato
Adam: Če bi bil kralj
Wagner: Tánhauser
Mendelsohn: Uvertura za pihalni orkester
Šostakovič: Slavnostna uvertura

Lancen: Manhattan Simphony
Wood: The Seafarer
Rossini: Tema in variacije za klarinet in orkester
Hačaturijan: Ples s sabljami
Lancen: Cape Keneddy
Rimski Korsakow: Capricio Espagnol
Monti-Maas: Čardaš
Wood: Mann in Veen
K. van Baaren: Partita
Adamič: Trboveljska rapsodija
Privšek: Venček za Delavsko godbo Trbovlje
Gershwin: Amerikanec v Parizu

Pod vodstvom prof. Zupana godba nadaljuje z izvajanjem najzahtevnejših skladb, s katerimi se predstavljajo predvsem na tekmovanjih. Ugotavljam, da so koncerti večinoma razdeljeni na dva dela: prvi, deloma zahtevnejši del, in drugi, vedrejši. Temu trendu sledijo tudi novoletni koncerti. Ob pregledu programov novoletnih koncertov ugotavljam, da sta od leta 1990 (z izjemo leta 1992) v drugi del koncerta uvrščeni Straussovi skladbi Na lepi modri Donavi in Radetzdyjeva koračnica. Ob koncu programa pa je kot dodatek nepogrešljiva Adamičeva Tra-ta-ta.

5.4 DISKOGRAFIJA

Prvi posnetek je godba naredila že zelo zgodaj, leta 1935. Skladbe so posneli za arhiv Radia Ljubljana, žal pa se posnetki iz tega časa niso ohranili. Prvo gramofonsko LP-ploščo je godba izdala v letu 1969 v založbi Pioneer Records iz Trsta. Na njej so zbrane tržaške koračnice in popevke, ki jih je v dvorani Slovenske filharmonije posnela RTV Ljubljana. Plošča je bila takoj razprodana. Tudi druga plošča je izšla pod okriljem založbe Pioneer Records v letu 1971.

Naslednja gramofonska stereo plošča je izšla že leto kasneje, izdala pa jo je založba Helidon iz Ljubljane. Na četrti gramofonski plošči, ki je izšla v letu 1977, so se

godbeniki predstavili s programom koračnic slovenskih avtorjev. Založnik je bila Radio Televizija Ljubljana (RTV). Peta plošča je bila izdelana v RTV Ljubljana – Produkcija gramofonskih plošč in kaset - izšla pa je leta 1983, ob godbenem 80-letnem jubileju v samozaložbi. Naslednjo okroglo obletnico delovanja, devetdeseto, so obeležili z izdajo prve zgoščenke. Na njej so skladbe, posnete v Trbovljah v oktobru 1993 in v Studiu CD novembra istega leta. Izšla je v samozaložbi, izdelal pa jo je Royal Music Company d. o. o. iz Ljubljane.

Ob 95-letnici obstoja in aktivnega delovanja je v samozaložbi izšla druga zgoščenka, izdelala pa jo je Založba kaset in plošč RTV Slovenija. Tretja zgoščenka z naslovom V vesolju pa je povezana z nastopom orkestra na 14. svetovnem prvenstvu pihalnih orkestrov v Kerkradeju na Nizozemskem, 21. julija 2001. Skladbe je posnel L1 Radio, zgoščenko je izdala nizozemska založba Mirasound, v ponatisu pa je izšla v samozaložbi. (Zupan, 2003: 82-84)

Če povzamem. Zaradi velikega pomanjkanja glasbe je bilo v prvih letih delovanja godbe navdušenje nad njo med ljudmi zelo veliko. Godba je poleg igranja na pogrebi igrala za popestritev in zabavo. Skleпам, da na svojih nastopih ni želela zadostiti toliko umetniškim kriterijem, temveč je skušala ugajati čim širšemu krogu poslušalstva in mu dati želeno sprostitev in popestritev. Kot ugotavljam, njen repertoar ni bil zahteven, v glavnem je šlo za lahkotne skladbe in koračnice, ki so šle rade v uho in bile tako primerne za delavsko uho.

Med prvo in drugo svetovno vojno se je amaterska kultura močno razmahnila in tudi delavska godba je s svojimi orkestri veliko doprinesla na družabno področje. Godbene nastope je spremljalo veliko število prebivalcev, predvsem nastopi po kolonijah so na ulice privabili množice. Iz navedenega pregleda nastopov lahko trdim, da je imela godba že v takratnem času dvojno vlogo; poleg zabavne še narodnobuditeljsko, prek nje pa si je tudi rudnik utrjeval svoj položaj.

Konec druge svetovne vojne je prinesel spremembe v delovanje godbe. Država je dajala velik pomen športu in kulturi, tako da je kulturna produkcija postala vse bolj dostopna. Vse več godbenikov je sodelovalo v poklicnih orkestrih, tudi v

Simfoničnem orkestru Radia in televizije Slovenija, za kar menim, da je posledica vse dostopnejše izobrazbe. Sklepam, da je to tudi razlog za spremembo godbenega repertoarja. Ta glede na navedeno zgoraj nič več ne poudarja le socialne note, vse bolj so ga razširjali tudi na zahtevnejše skladb in skladbe slovenskih skladateljev, ki so skladali za potrebe pihalnih godb ali pihalnih orkestrrov. Če sem trdila, da so v svojih začetkih igrali le vedrejšje po melodičnosti in udarnosti lažje razumljive skladbe ugotavljam, da so morali po drugi svetovni vojni zaradi vse bolj razgledane in zahtevne publike ter zaradi sodelovanja na različnih tekmovanjih do potankosti spiliti najzahtevnejše skladbe, ki so bile po navadi predpisane in zelo strogo ocenjene.

Televizija in ostali množični mediji so s svojimi kulturnimi vsebinami postali konkurent Delavski godbi Trbovlje, ki se je morala prilagoditi novim razmeram. Začeli so izdajati gramofonske plošče, nekatere od njih so izdelali v RTV, kar je dalo ploščam še posebno težo, hkrati pa so se čedalje bolj prilagajali z vse širšim repertoarjem.

Opazimo lahko, da tudi po osamosvojitvi Slovenije delavska godba sodeluje na pomembnejših prireditvah in promenadnih koncertih, ki pa so po mojem mnenju le blede senca tistega, kar so bil včasih. Nastopi delavske godbe se z ulic vse bolj selijo v dvorane, kjer prirejajo razne koncerte in sodelujejo na najvišjih tekmovanjih. Številne nagrade pričajo o kakovosti, ki jo je godbi uspelo ohraniti vse do danes. Iz pregleda novejšega repertoarja sklepam, da njihovi nastopi še zdaleč niso več namenjeni delavcu, temveč meščanu, ki s svojo razgledanostjo ceni kakovostni nastop, ki ni več le zabavna, temveč kulturno-umetniška prireditev.

6. FINANCIRANJE GODBE

Vse od leta 1903 je godba nosila naslov Delavska godba Trbovlje, čeprav je bila neločljivo povezana s trboveljskim rudnikom in so jo tudi javno pogosto imenovali rudarska godba. Največji izdatki, kot so nakup godbenih instrumentov, uniform in pripravljane notnega gradiva, so bili tesno povezani z rudnikom. Ob ustanovitvi godbe je prve godbene instrumente kupilo takratno konzumno društvo v Trbovljah. Tudi uniforme, ki so bile seveda rudarske, je v začetku kupilo delavsko konzumno društvo. (Lenarčič, 1983: 24)

V začetkih delovanja godbe sta ji finančno pomoč nudila rudnik in konzumno društvo. Godba je bila med ljudmi priljubljena, nastopala je na vseh pomembnejših prireditvah in ljudje so jo radi poslušali in podpirali. Ker pa je nastopala pod okriljem rudnika, si je tako rudnik posredno, prek godbe, pridobival priljubljenost med prebivalci Trbovelj, oz. najpomembneje, med svojimi delavci. Odnos je bil torej vzajemen; rudnik je godbi nudil finančno pomoč, godba pa je nastopala in si ustvarjala sloves pod njegovim imenom.

Podobno je bilo s konzumnim društvom. Društvo je zaposlenim pri rudniku nudilo cenejša živila. Glavne stranke so bili torej rudniški delavci, med njimi tudi godbeniki. S sponzoriranjem godbe je društvo pridobivalo na ugledu in s tem pridobivalo tudi stranke.

Po prvi svetovni vojni je godbi pomagalo strokovno združenje Druga rudarska skupina, ki jo je tudi vzdrževala. Po prvi svetovni vojni je godbi pomagala z nakupom inštrumentov, deloma pa jih je kupovala tudi godba sama. (Zupan, 2003: 16)

Sicer so godbo financirali v glavnem rudarji sami. Od svojega mesečnega zaslужka so pred 2. svetovno vojno plačevali mesečno po 0,50 din, kar so rudarjem in ostalim zaposlenim pri rudniku odtegnili od zaslужka v plačilni listi.

Med drugo svetovno vojno je godba svoje instrumente začasno skrila, a so jih našli in odnesli Nemci. Osvoboditev so godbeniki tako dočakali brez instrumentov. S pomočjo sindikalne organizacije so zbrali in aktivirali stare, odslužene inštrumente,

na pomoč pa jim je priskočila tudi železničarska godba Sloga iz Ljubljane. Ti so jim posodili del inštrumentov, da je godba lahko začela normalno delovati. (Lenarčič, 1983: 24)

Po dosežkih v Beogradu in Celovcu se je pojavila potreba po novih, kvalitetnejših inštrumentih. Pri pridobitvi je po spletu naključij pomagal Edvard Kardelj. Nanj je leta 1956 v Beogradu naletela delegacija, v kateri sta bila Jože Pikel, takrat predsednik slovenskih sindikatov, in Rajko Turnšek, računovodja Rudnika Trbovlje-Hrastnik. Pikel je Kardelja ogovoril kar na cesti in omenil, da godba potrebuje nova glasbila. Kardelj je obljubil pomoč in takratni kapelnik Hudar in je uredil dokumentacijo za potrebna glasbila. Poleg inštrumentov za trboveljsko godbo je zraven vključil še inštrumente za Mežico in Idrijo. Pikel je z dokumentacijo odšel v Beograd, kjer je Kardelju izročil spisek. Konec decembra 1956 je godba dobila popolnoma nove češke inštrumente, v pošiljki pa so bili tudi inštrumenti za Mežico in Idrijo. (Glej prilogo št. 2.)

Slika 6.7: Novi inštrumenti so pomenili nov zagon, december 1956
(Vir: Arhiv Delavske godbe Trbovlje)

Za večje investicije se je godba obrnila na večja zasavska podjetja, največji delež pa je nedvomno prispeval rudnik:

- V letu 1974 je Občina Trbovlje preko Telesne kulturne skupnosti Trbovlje odobrila godbi denarni kredit za nakup novih inštrumentov in uniform v višini 400.000,00 din. Z njimi so godbeniki nastopili ob svojem prvem gostovanju na Nizozemskem. Od takrat naprej godba kupuje inštrumente v glavnem iz lastnih sredstev.
- Vse godbene uniforme so rudarske. Leta 1948 je godba kupila modre uniforme, leta 1955 sive, leta 1960 in 1976 pa rudarske uniforme. Pri nakupu so jim pomagali nekateri trboveljski kolektivi, še posebej rudarski.
- Ob 80-letnici so godbeniki s pomočjo trboveljskih kolektivov, posebej rudniškega, dobili nove podložene plašče.

Kot je povedal Janez Ocepek, nekdanji dolgoletni predsednik delavske godbe in nekdanji župan Trbovelj, so po drugi svetovni vojni do leta 1974 zaposlenim pri rudniku še vedno mesečno odtegnili od plače določen znesek, ki so ga namenili godbi. Znesek se je vseskozi povečeval, leta 1974 pa je ta del financiranja prevzela Kulturna skupnost Trbovlje. Kulturni skupnosti je bilo v začetku namenjenega 0,1 %, kasneje pa 0,09 % bruto zaslužka vseh zaposlenih v Trbovljah, ki so imeli tudi stalno prebivališče v Trbovljah. To obdobje, ki je trajalo do osamosvojitve Slovenije, je bilo po mnenju Janeza Ocepka v finančnem smislu najbolj uspešno. Po njegovih ocenah je v Trbovljah stanovalo in delalo hkrati 11 tisoč prebivalcev, na delo pa se jih je vozilo še 2 tisoč. S prispevkom kulturne skupnosti so kupovali vse inštrumente, pokrili vsa gostovanja, obnavljali godbeni dom, kupovali note; skratka, iz prispevka so lahko pokrili vse stroške.

Z letom 1991 pa se interesne skupnosti ukinejo. Kulturne skupnosti, ki je do tedaj skrbela za financiranje delavske godbe, ni več. Vso financiranje preide na občinski proračun, ki je v začetku obljubljal godbi sredstva v enaki višini kot pred letom 1991.

Kot je povedal Ocepek, se je kmalu izkazalo, da to ne bo mogoče. Leta 1992 je bila občina pri financiranju godbe udeležena s 30 %, leta 1993 pa le še z 19 %. Čas, ko je v Trbovljah stanovalo in delalo prek 11 tisoč prebivalcev, je nadomestil čas, ko jih ostaja le še nekaj čez 4 tisoč. Vse več ljudi se vozi v Ljubljano, mladi se v glavno mesto množično selijo, trboveljsko gospodarstvo pa preživlja hude čase, iz katerih še ni našlo izhoda.

Godbeniki so bili prisiljeni ustvariti več lastnih sredstev, predvsem z nastopi, članarino upokojencev, prodanimi kasetami in CD-ji ter sredstvi sponzorjev. Marsikdaj jim je šlo hudo za nohte. V letu 1993 so v zadnjem trenutku pridobili sredstva za sodelovanje na svetovnem prvenstvu pihalnih orkestrov na Nizozemskem »Vse do zadnjega je kazalo, da Delavska godba Trbovlje letos ne bo mogla sodelovati na svetovnem prvenstvu pihalnih orkestrov v mestu Kerkrade na Nizozemskem, saj ni bilo na voljo dovolj denarja za potovanje. Vendar so godbeniki nazadnje le našli dovolj sponzorjev, nekaj pa je primaknilo tudi Ministrstvo za kulturo, ki se je prvo odzvalo na prošnjo godbenikov.« (Lenarčič, 1993: 37)

Višina članarine, ki jo plačujejo upokojenci:

leto	Višina prispevka
1991	100 SIT
1992	150 SIT
1993	250 SIT
1994	300 SIT
1995	400 SIT
1996	400 SIT
1997	500 SIT
1998	800 SIT
1999	800 SIT
2000	900 SIT
2001	1.000 SIT
2002	1.000 SIT
2003	1.000 SIT
2004	1.100 SIT
2005	1.100 SIT
2006	1.200 SIT

Tabela 6.1: Višina članarine, ki jo plačujejo upokojenci v letih 1991-2006
(Vir: priloga št. 1)

Sredstva še vedno poskušajo pridobiti pri večjih zasavskih podjetjih:

- S pridobljenimi sredstvi so leta 1993 uspeli zamenjati precejšnje število inštrumentov.
- S finančno pomočjo RTH in TET so leta 1999 kupili nove obleke, Cementarna Trbovlje pa jim je pomagala pri nakupu dveh baritonov.
- Za sodelovanje na proslavi 40. obletnice Rudisa jim je le-ta kupil nujno potreben vibrafon.
- Občina jim je v proračunu za leto 2000 namenila sredstva, s katerimi so dokončno zamenjali inštrumente iz leta 1974.

Vseskozi se pojavljajo potrebe po novih uniformah, prav tako tudi po novih glasbilih. Notna gradiva imajo visoko ceno, godbeni dom zahteva vzdrževanje. Tudi gostovanja stanejo. In godba se ves čas srečuje z finančnimi težavami in najtežje je, kot potarna Janez Ocepek, ko je potrebno za vsako investicijo odpreti nešteto vrat in neprestano prositi za finančno pomoč. Vendarle pa jim pomagajo delavske organizacije in nekatera privatna podjetja, ki cenijo in spoštujejo delavsko kulturo.

Sklepam, da lahko v finančnem pogledu razdelimo delovanje godbe na dva dela: tistega pred osamosvojitvijo Slovenije in po njej. Skozi pregled sem ugotovila, da v prvem obdobju godba ni imela večjih finančnih težav; velika podpora je prihajala od rudnika, del sredstev so prispevali vsi stanujoči in zaposleni v Trbovljah, del je prišel od drugih trboveljskih kolektivov. Po letu 1945 se je finančni položaj godbe še utrdil, saj je patronat nad njim prek kulturnih skupnosti prevzela država. Po letu 1991 pa godba ni več redna postavka v občinskem proračunu, temveč se mora vsakoletno prijavljati na razpis, kjer se poteguje za pridobitev finančnih sredstev. Teh je vse manj, zato se morajo godbeniki angažirati ne le pri vajah in nastopih, temveč tudi pri zbiranju sredstev za nakupe inštrumentov, not, uniform ter sredstev za obnovo godbenega doma.

Sredstva pridobivajo pri nekaterih privatnih podjetjih, večji kolektivi pa vse manj sredstev namenjajo za prostovoljne dejavnosti. Rudnik je v zapiranju, cementarna je v lasti tujca, ki vlaga denar le v dejavnosti, od katerih pričakuje dobiček, nekaj podjetij

je šlo v stečaj. Uspešnih privatnih podjetij ni veliko. Menim, da se bodo godbeniki, ki imajo poleg svojih privatnih ali službenih obveznosti še številne vaje in nastope, težko spopadali še s finančnimi težavami.

7. ZAKLJUČEK

Rudnik se danes po več kot dvesto letih delovanja zapira. Sprva je zapiranje sprožilo veliko emocij, predvsem pri starejših prebivalcih Trbovelj, pri knapih³, ki so svoj kruh služili v jami, ter pri tistih, ki jim ni vseeno, da bo dvestoletna tradicija rudarjenja prekinjena.

Zdaj, ko je rudnik že nekaj let v zapiranju, se je hrup polegel. Nekaj delavcev so prerazporedili, nekaj jih še bodo, nekateri pa bodo vendarle svojo penzijo dočakali v jami. In zdi se, da rudnika ne bo nihče več pogrešal.

Čeprav bo morda kmalu pozabljena, je zgodovina Trbovelj vendarle zgodovina rudarjenja. In del te zgodovine je tudi Delavska godba Trbovlje. Kaj se z njo dogaja? Tone tudi godba skupaj z rudnikom v pozabo?

V uvodu navajam primer dobro obiskanega novoletnega koncerta in se sprašujem, ali gre pri tem morda za spoštovanje tradicije in nesporne kvalitete godbe, ali ne gre le za elitistično prireditev, ki jih sicer v Trbovljah močno primanjkuje?

Namen te naloge je bil ugotoviti, kakšno vlogo je igrala Delavska godba Trbovlje v kulturnem življenju mesta ter kakšno vlogo igra sedaj. Ker pa ne moremo mimo skorajšnjega zaprtja rudnika, godbenega dolgoletnega »partnerja«, ali bolje rečno mecena, se sprašujem, kakšne možnosti ima godba v prihodnosti.

Naloga je razdeljena na poglavja o vodstvu godbe, njenih članih, delovanju in financiranju. Analiza prikaže glavne značilnosti godbe skozi njen razvoj in posledično status, ki si ga je godba pridobila v dolgoletnem delovanju.

Godbo so leta 1903 ustanovili rudniški delavci, kot nasprotje Pazniški godbi, ki jo je ustanovila uprava rudnika. Okrog 20 godbenikov je sodelovalo, menim, predvsem zaradi druženja in veselja do igranja. Vodil jih je kapelnik, ki je prav tako kot godbeniki prihajal iz lokalnega okolja. Glasbene izobrazbe niso imeli, učili so se sami,

³ rudarjih

kar pa je zahtevalo veliko časa, ambicioznost in zagnanost. Amaterska godba se je udeleževala vseh pomembnejših dogodkov, rudarskih manifestacij, praznikov, kjer so igrali lažja dela; predvsem koračnice, ki so šle rade v uho. V finančnem pogledu jo je podpiralo konzumno društvo, ki je v zameno dobilo propagando in s tem več strank. Ljudje so predvsem zaradi pomanjkanja drugih zabavnih vsebin godbo takoj sprejeli.

Med prvo in drugo svetovno vojno si godba številčno opomore, kar zahteva boljšo organiziranost, več finančnih sredstev, pa tudi boljšo prepoznavnost godbe. Na čelo godbe se povzpne kapelnik Hudarín, ki si je znanje pridobil prek dopisniškega študija. Bil je vodja godbe, pripravljala je note, izobraževal godbenike in skrbel za red in disciplino v godbi. Godbo je podpiral rudnik; ne le finančno, godbeniki so imeli boljša delovna mesta, kapelnik pa je lahko polovico svojega delovnega časa opravljal godbene posle. Vaje in nastopi so predstavljali za godbenike sprostitev in zabavo po napornih in monotonih delavnih dneh. Igrali so vse zahtevnejše skladbe in sodelovali na pomembnejših dogodkih, med drugim v paradah skozi mesto, ki so bile, kot ugotavljam, med ljudmi zelo priljubljene. Godba je igrala najštevilčnemu sloju prebivalstva – delavstvu. Če povzamem, bila je godba rudarjev za rudarje. O njeni odmevnosti govori tudi podatek, da je godba naredila svoj prvi posnetek že zelo zgodaj, leta 1935. Žal pa se ni ohranil.

Ugotavljam, da je bilo leto 1945 v marsičem prelomno. Po tem letu so v Trbovljah nastajale nove tovarne, ustanovili so glasbeno šolo. Izobrazba je postala dostopnejša širšemu krogu prebivalstva. Hudarína je v vodstvu godbe zamenjal Mihael Gunzek, dolgoletni član godbe in izšolan glasbenik. Gunzek se je z glasbo ukvarjal tudi profesionalno, pri Delavski godbi Trbovlje pa je sodeloval kot amater. Na amaterski osnovi so sodelovali tudi vsi ostali člani, ki za razliko od predvojnih let niso bili le rudniški delavci, temveč so prihajali tudi iz ostalih trboveljskih kolektivov. Vse več članov pa se je glasbeno izobrazilo in poklicno delovalo pri drugih uspešnih slovenskih orkestrih. Amaterska godba torej počasi pridobiva pridih profesionalizma. Vključujejo se profesionalni glasbeniki, ki pri delavski godbi delujejo kot amaterji.

Zaradi vse več glasbeno izobraženih članov se je godba lotevala igranja najzahtevnejših skladb. Udeleževali so se raznih tekmovanj, osvojili številna prva mesta na republiških revijah pihalnih godb in zabavnih orkestrów, njihov največji

dosežek pa je osvojitel prvega mesta na svetovnem tekmovanju pihalnih godb na Nizozemskem.

Leta 1969 je izšla prva gramofonska LP-plošča. Dejstvo, da je bila takoj razprodana, priča o kakovosti in prepoznavnosti delavske godbe v tistem času.

Poleg ambicioznih glasbenikov pa sta k prepoznavnosti in uspešnosti godbe prispevala močna pokrovitelja: država, ki je prek kulturnih skupnosti godbi namenjala sredstva za uspešno delovanje, ter rudnik, ki je prav tako pripomogel s finančno pomočjo.

Leta 1989 je vodenje godbe prevzel Alojz Zupan, v Franciji rojeni Slovenec, ki je nekaj let preživel v Trbovljah. Šolal se je v Ljubljani, kjer je tudi zaposlen. Zupan se pri vodenju godbe srečuje s številnimi težavami. Vse prepogosto se dogaja, da godbeniki, ki delujejo pri godbi še vedno na amaterski osnovi, zaradi poklicnih, šolskih ali drugih obveznosti izostajajo od še kako pomembnih vaj. Finančna pomoč, ki je pred letom 1991 prihajala od kulturnih skupnosti in rudnika, je vse manjša. Občinski proračun godbi namenja sredstva, ki so preskromna za njeno nemoteno delovanje. Rudnik, ki je v zapiranju, godbi ne namenja več sredstev, celotno trboveljsko gospodarstvo pa se je znašlo v krizi, iz katere vsaj za enkrat ni našlo izhoda. Uspešnejša trboveljska podjetja so v lasti tujcev, ki pa raje namenijo kakšen tolar za športne dejavnosti, ki jih spremlja širša množica kot godbo.

Če torej povzamem pomembne prelomnice, ki so se zgodile v delovanju godbe. Vodstvo godbe vse skozi zaznamuje vse več formalnega znanja. Čeprav je godba amaterska se zdi skoraj nemogoče, da bi godbo vodil dirigent, ki se sicer ne bi z glasbo ukvarjal profesionalno. Vse zahtevnejše skladbe, ki se jih godba loteva, lahko dobro izvajajo le pod strokovnim vodstvom. Dober dirigent pa ima seveda možnost igrati pri drugih profesionalnih orkestrih, ali celo poučevati na akademiji. To počne tudi zdajšnji dirigent, Alojz Zupan, ki ga je njegova profesionalna pot zanesla v Ljubljano. Menim da dejstvo, da ne živi in ustvarja v Trbovljah močno vpliva na pomen delavske godbe v Trbovljah. Zupan namreč pooseblja usodo številnih Trboveljčanov, ki jih je pot zanesla v Ljubljano. V Trbovlje prihaja le še na vaje in pomembnejše nastope. V mestu ga še nisem opazila in menim, da niti ne pozna

trenutnega utripa mesta. Pogrebov meščanov, kjer godba sodeluje že od svoje ustanovitve dalje, se ne udeležuje, prav tako se ne udeležuje nekaterih povork skozi mesto, pri godbi pa ima namestnika, ki ga zamenja na vajah, ko sam ne utegne. Kljub svoji profesionalnosti pa ostaja na mestu dirigenta godbe in s svojim znanjem veliko doprinese k kakovosti in ugledu godbe. Ni malo Trboveljčanov, ki so uspeli izven Trbovelj, malo pa je tistih, ki tako nesebično, prostovoljno in zavzeto s svojim znanjem pomagajo mestu, kot to počne prof. Zupan.

Podobno kot z vodstvom godbe je tudi z ostalimi člani. Ob ustanovitvi godbe so le ti prihajali iz vrst rudarjev in drugih rudniških delavcev. Tako je bilo vse do konca 2. svetovne vojne, ko so v godbo začeli prihajati tudi člani novoustanovljenih kolektivov, nič več le rudniškega. Pomembno prelomnico je pomenila tudi ustanovitev glasbene šole, saj je novim glasbenikom nudila tako osnovno glasbeno izobrazbo kot tudi kasnejše strokovno izobraževanje. Mlajši godbeniki so postajali vse bolj glasbeno izobraženi, starejši pa so vse bolj čutili pomanjkanje izobrazbe in so težko sledili vse zahtevnejšim skladbam. To, da so v godbo prihajali člani drugih kolektivov, kot tudi študentje, dijaki in zaposleni izven Trbovelj pa je po mojem mnenju markantno vplivalo na nadaljnji razvoj godbe. Vse bolj je izgubljala identiteto in s tem tudi tisti pravi razlog za svoj obstoj. V zgodovini se je godba poenotila z rudnikom ter z delavci in nasploh z Trboveljčani. Danes pa izgublja tisto, kar jo je v preteklosti držalo skupaj. Rudnik se zapira, večji kolektivi pa so nekateri prešli v tuje lastništvo, drugi se spopadajo z težavami, ki jih pestijo. Že res, da je godba trboveljska, vendar, kot sem že omenila, se njihov dirigent vozi na vaje iz Ljubljane. Tam stanujejo tudi nekateri študentje in dijaki, ki sodelujejo pri godbi. Po trendu sodeč, bo Ljubljana številnim postala tudi novi dom. Nekateri profesionalni glasbeniki v Ljubljani poučujejo in igrajo v kakšnem od poklicnih orkestru. Godbeniki torej prihajajo iz različnih razredov, imajo različno izobrazbo in so vseh starosti, od dijakov do upokojencev. Povezuje jih le ljubezen do glasbe in to, da vsi prihajajo iz Trbovelj.

Zaenkrat godba še nima težav s pridobivanjem novih članov. Menim, da predvsem zaradi številnih uspehov godbe v preteklosti. Med slovenskimi amaterskimi godbami ima trboveljska še vedno dober ugled, in je marsikateremu mlademu glasbeniku lahko tudi odskočna deska za naprej. Vendarle so za zadržanje dobrih glasbenikov nujne nekatere spremembe.

Amaterska godba, menim, lahko deluje le, če godbeniki delujejo z veseljem in zavzetostjo. Trud prinese uspehe, uspehi pa voljo za nadaljnje delo. V današnjih razmerah lažje vztrajajo morda starejši, ki jih na godbo vežejo prijetni spomini in dolgoletna tradicija. Uspešne mlajše godbenike, ki pa imajo možnost igranja v številnih drugih, tako amaterskih kot profesionalnih godbah, pa bo godba le stežka obdržala oz. privabljala. Menim, da je to deloma zaradi številnih službenih in študijskih obveznosti, deloma pa zaradi programa, ki ga godba igra. Zaradi udeležbe na tekmovanjih morajo veliko vaditi najtežje skladbe, ki so ravno zaradi napornih vaj vse prej kot prijetne za igranje.

Menim, da bo morala godba temeljito razmisliti o svoji prihodnji poti. Iz ugotovljenega sklepam, da je vztrajanje na igranju zahtevnih del in na udeleževanju različnih tekmovanj le rinjenje glave skozi zid. Kvalitetna izvedba zahtevnih skladb zahteva vso resnost in veliko vaje, čemur pa starejši godbeniki ne sledijo, mlajšim pa zaradi drugih obveznosti zmanjkuje časa. Posledično je na vajah veliko slabe volje, kar pa le še poslabša razmere. Zaradi širšega občinstva bi bila ta dela tudi tržno bolj zanimiva in bi privabila več poslušalcev kot klasična dela.

Z razmišljanjem o godbenem repertoarju pa smo že pri naslednji točki naloge, ki govori o delovanju godbe. V svojih začetkih je godba igrala delavcem. To so bile preproste skladbe, s katerimi so igrali na vseh pomembnejših dogodkih v Trbovljah. Z večjo dostopnostjo gradiva, izobraženosti godbenikov, večanja števila godbenikov, boljšimi instrumenti, ter z udeleževanjem na tekmovanjih je godba začela z izvajanjem vse zahtevnejših skladb. Kot ugotavljam, temu trendu sledi še danes. Vendarle se sprašujem, ali je to prava pot.

Menim, da v Trbovljah že zaradi majhnega števila prebivalcev ni veliko ljubiteljev klasične glasbe. Menim tudi, da bi igranje zabavnejših del pritegnilo širše publiko, hkrati pa pritegnilo zanimanje mlajših glasbenikov. Če v tem pogledu primerjam Delavsko godbo Trbovlje s Pihalnim orkestrom Svea Zagorje, v katerem z velikim veseljem ob različnih priložnostih igrajo trboveljski godbeniki, opazim velike razlike. Pihalni orkester Svea Zagorje je v zadnjih letih posnel nekaj odmevnih videospotov ter številne priredbe popularnih skladb. Izdali so CD s priredbami Queenov, CD s

priredbami skladb iz znanih mjuziklov, igrajo pa tudi priredbe znanih tujih rockovskih skupin. Skratka glasbo, ki je tržno mnogo zanimivejša, kot simfonična dela.

Ugotavljam torej, da se prva hipoteza deloma potrdi. Predpostavljala sem, da so glavni akterji delavske godbe prihajali iz delavskega razreda, imeli pa so program, ki je poudarjal predvsem socialno noto. Ta hipoteza je pravilna za delovanje godbe od začetka njenega delovanja do konca druge svetovne vojne. Takrat se je struktura v godbi spremenila, prav tako pa so začeli z izvajanjem zahtevnejšega programa. Druga hipoteza predpostavlja, da je godba v začetku delovala na amaterski osnovi, v začetku šestdesetih let pa se je amaterizem v veliki meri sprevrgel v profesionalizem. Hipoteza se deloma potrdi, saj godbeniki od vsega začetka delujejo pri godbi kot amaterji, za igranje ne prejemajo plačila. Ugotavljam pa, da številni godbeniki pri drugih orkestrih delujejo na profesionalni ravni. Tretja hipoteza se potrdi, saj je godbo v začetkih delovanja podpiral rudnik in njegov sindikat, od leta 1945 pa država. Sprememba se zgodi z letom 1991, ko godba ni več neposredna proračunska postavka, temveč se mora za državna sredstva prijavljati na vsakoletne razpise.

Godba bi se morala vrniti tja, kjer je že bila. K ljudem. Nenazadnje je že večkrat omenjen primer novoletnega koncerta jasen dokaz temu. Prvi, zahtevnejši del se zdi kot uvod, skozi katero se mora prebiti poslušalec, da pride od drugega, vedrejšega dela. Oba dela se odlikujeta z brežhibno izvedbo, vendar prvega povsem razume le izurjeno uho, v drugem pa oživi cela dvorana. Radetzkyjeva koračnica in Tra-ta-ta pa predstavljata višek koncerta, brez katerega bi novoletni koncert ne bil tisto, kar je – elitna prireditev, ki je namenjena tistim, ki to zvrst glasbe poslušajo enkrat, ali morda nekaj večkrat letno. V uho jim gredo tiste najbolj znane skladbe, ter tiste, lahkotnejše, vedrejšje.

Z igranjem zabavnejših del bi se usmerila k širšemu krogu poslušalstva, s čimer bi po mojem prepričanju lažje pridobili mlajše godbenike. Z večanjem kroga poslušalstva in z načrtovano promocijo, ki jo sedaj praktično ni, pa bi lahko svojo glasbo lažje tržili in tako pridobili lastna sredstva, ki jih, kot ugotavljam, nujno potrebujejo.

Če sem to nalogo začela z opisom novoletnega koncerta, jo zaključujem z vtisi iz zaspanega prvomajskega jutra.

Kot nepoboljšljiv romantik sem v upanju na zanimivo doživetje 1. maja vstala že pred peto zjutraj in se odpravila v četrtr ure oddaljeno Trbovlje, da si ogledam prvomajsko budnico Trboveljskih godbenikov. Ti se namreč že vrsto let na prvomajsko jutro zberejo in igrajo po trboveljskih kolonijah. Presenetila me je tema v godbenem domu, vendarle pa sem se odločila počakati. In čez kakšne pol ure se je res začelo nekaj dogajati. Prišlo je nekaj godbenikov, čez nekaj časa še tovornjak. In nekaj pred šesto se je morda 15 godbenikov, vidno zaspanih in nezainteresiranih naložilo na kamion in zavilo na glavno cesto. Počasi so se peljali čez mesto in zaspano igrali bolj samemu sebi kot komu drugemu. Poleg mene in kamermana, ki je, kot sem kasneje ugotovila, čakal motoriste, ki se tradicionalno peljejo čez mesto, ni bilo videti nikogar. Če nikogar drugega ne, sem pričakovala nekaj upokojencev, ki bi vsaj na spomin na stare čase prišli pozdravit godbo. Ne vem, morda sem zaradi zgodnje ure in neprespanosti stvar videla bolj bedno, kot je v resnici bila. Morda, morda pa sem videla prav.

Kljub zaspanosti ob zgodnji uri pa lahko trdim, da kakšne množice, ali vsaj manjšega aplavza godbeniki niso bili deležni. In v mislih se mi zavrti aplavz iz imenitnega novoletnega koncerta...

8. VIRI IN LITERATURA

ARHIVSKI VIRI:

- Zasavski muzej
 - Izrezki časopisnih člankov
 - Zapis razgovora, posnetega 14.12.1995
 - Zasavski poročevalec
- Arhiv Delavske godbe Trbovlje
 - Fotoarhiv
 - Knjižice opravljenih vaj
 - Koncertna literatura
- Zasebna zbirka Lenarčič Tineta
 - Podatki o višine članarine, ki jo plačujejo upokojenci 1982-2006

LITERATURA:

- Agnič, Andrej (1982). Mojstrov ne preseneti hitra odločitev. *Delo*, 7.10. 1982.
- Anderle, Manja (1982). Velika in stara družina. *Dnevnik*, 30. 4. 1982.
- Borak, Neven et al. (2005). *Slovenska novejša zgodovina*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Delavska godba »Alojza Hohkrauta« je priredila koncert. *Zasavski udarnik*, št. 15, 8. 4. 1949.
- Dolenc, Ervin (1996). *Kulturni boj: slovenska kulturna politika v Kraljevini SHS 1918-1929*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Aleš Gabrič (1995). *Socialistična kulturna revolucija*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Gabrič, Aleš ur. (1996). *Slovenija v letu 1945*. Ljubljana : Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Ivančič Lebar, Irena (2004). *Zasavski premogovniki danes in nikoli več*. Trbovlje: Zasavski muzej Trbovlje.
- Iz življenja in dela naših rudarskih »Svobod«. *Velenjski rudar*, 17. 4. 1955.
- J.S. (1963). 60-letni jubilej Delavske godbe na pihala v Trbovljah. *Zasavski tednik*, 22. 2. 1963.
- Kalšek, Miran (2001). *Srečno... Črne doline*. Trbovlje: Zasavski muzej Trbovlje.
- Lenarčič, Tine (1983). *80 let Delavske godbe Trbovlje*. Trbovlje: DGT.
- Lenarčič, Tine (1981). Uspehi pihalnih godb na svetovnem prvenstvu. *Srečno*, 8. 8. 1981.
- Lenarčič, Tine (1993). Trboveljski godbeniki na SP. *Zasavc*, 15. 7. 1993.
- Lenarčič, Tine (1973). 70 let Delavske godbe v Trbovljah, *Srečno*, 4. 9. 1973.
- Mihelčič, Pavel (1981). Presenetljiva kakovost pihalnih orkestrov. *Delo*, 16. 6. 1981.
- Novšak, France (1955). Pomlad v Velenju. *Ljudska pravica*, 19. 4. 1955.
- Trinkaus, Vinko (1959). Ohridska razmišljanja. *Delavska enotnost*, 2. 8. 1959.
- Zupan, Uroš, Ivančič Lebar, Irena, Gulič, Aleš, Pintar, Albin, Špajzer, Gregor (2003). *Trboveljska rapsodija*. Trbovlje: Zasavski muzej Trbovlje.
- (1955). Glasbeno življenje v Zasavskih premogovnikih. *Zasavski vestnik*, 6. 4. 1955.
- (1955 a). Umetniško dognana prireditvev. *Delavska enotnost*, št. 16/1955, 22. 4. 1955.
- (1955 b). Velenjski rudarji prisrčno pozdravljamo vse udeležence in goste našega velikega kulturnega festivala. *Rudar*, 17. 4. 1955.
- (1956). Glasbila, glasbila. *Delavska enotnost*, 13. 1. 1956.
- (1956 a). Pred koncertom delavske godbe v Trbovljah. *Ljudska pravica*, 15. 3. 1956.

INTERNETNI VIRI

- <http://www.dgt-si.org>.

USTNI VIRI

- Pogovor z Janezom Ocepkom, nekdanjim dolgoletnim predsednikom Delavske godbe Trbovlje in nekdanjim županom Občine Trbovlje, opravljen 8.5.2006 v Lontovžu
- Intervju z Lenarčič Tinetom, nekdanjim uslužbencem Rudnika Trbovlje in dolgoletnim kulturnim delavcem, opravljen 4.5.2006 v Trbovljah
- Pogovor z dr. Pintar Albinom, predsednikom Delavske godbe Trbovlje, dne 21.4.2006 v prostorih Delavske godbe Trbovlje

9. SEZNAM SLIKOVNEGA GRADIVA, TABEL IN GRAFOV

- Graf 4.1: Gibanje števila godbenikov v letih 1903-2006
- Slika 3.1: Dirigent Gunzek v rudarski uniformi, 1. srečanje pihalnih godb in orkestrrov slovenskih rudnikov v Trbovljah, 13.10.1984
- Slika 4.2: Delavska godba Trbovlje leta 1949
- Slika 5.3: Poroka na dvorišču pri Dimnik, leta 1889
- Slika 5.4: Proslava dneva rudarjev v Trbovljah, 1.8.1967. Nastop Delavske godbe Trbovlje in pevcev iz Trbovelj in Hrastnika
- Slika 5.5: 1. koncert zabavnega orkestra Delavske godbe Trbovlje
- Slika 5.6: Nastop na 14. svetovnem prvenstvu pihalnih orkestrrov v Kerkradeju na Nizozemskem (21. julij 2004)
- Slika 6.7: Novi inštrumenti so pomenili nov zagon, december 1956
- Tabela 6.1: Višina članarine, ki jo plačujejo upokojeenci v letih 1991-2006

10. PRILOGE

- Priloga A: Intervju z Tineto Lenarčičem, 4. 5. 2006
- Priloga B: Razgovor, posnet 14. 2. 1995

1. Danes člani godbe prihajajo iz vrst študentov, dijakov, delavcev in upokoјencev. Imajo zelo različno izobrazbo. Kako je bilo včasih? Ali so bili člani delavske godbe rudniški delavci, ali bolj napredni, izobraženi ljudje. Kaj je si imel od tega, če si bil član godbe? So imeli člani kakšne privilegije?

Člani Delavske godbe Trbovlje so bili rudarji in zunanji rudniški delavci, predvsem profesionisti v raznih rudniških delavnicah. Šolanih godbenikov v godbi in bilo. Zadnja leta pred 2. sv. vojno so bili vključeni redki študenti glasbe, npr. Miha Gunzek. Člani godbe niso imeli posebnih privilegijev, edino morda to, da so bili zaposleni na dopoldanski tretjini, da so lahko obiskovali vaje v popoldanskem času in da so lahko igrali na pogrebih ponesrečenih in umrlih rudarjev. Godbeniki so lažje dobili zaposlitev pri rudniku, sicer pa drugih večjih podjetji ni bilo. Dirigent Tone Hudarín je lahko delal v pisarni 4 ure, ostale 4 ure pa je delal za godbo.

2. Je bilo v zgodovini kdaj problem pridobiti glasbenike k godbi – jih je imela godba kdaj premalo? Ali je število članov raslo, ali je kdaj tudi upadalo? Kdaj in zakaj?

Godba je štela 30 do 40 članov, včasih je raslo, včasih tudi upadalo. Upadalo je zaradi vpoklica k vojakom, na služenje vojaškega roka in orožnih vaj, zaradi upokojitev, bolezni ipd. Novi pa so se vključevali v glavnem, če so mladi pokazali interes za priključitev h godbi, včasih so mlade ljudi, ki so imeli dober posluh, vabili starejši člani. Ker glasbene šole ni bilo, so nove godbenike poučevali starejši godbeniki za posamezne instrumente (klarinet npr. Tone Hudarín, sicer dirigent, trobento Medvešek, itd). Vsi godbeniki so morali obvladati poleg instrumenta tudi note, saj brez njih ni bilo igranja.

3. Danes godbeniki igrajo na različnih uglednih prireditvah. Kje so igrali včasih? So jih poslušali bolj nižji ali višji sloji prebivalstva?

Godba je nastopala zelo pogosto, največkrat pri pogrebih umrlih ali ponesrečenih rudarjev, igrali so od doma umrlega pa do pokopališča. Včasih tudi po dvakrat na dan, tako da so se pogosto srečevali sami s seboj. Nastopali so vsako leto na letnem koncertu v starem delavskem domu. Vsako leto so imeli več promenadnih koncertov v rudarskih kolonijah, predvsem v poletnem času. Takšne koncerte pa so pripravili

tudi na raznih pomembnejših točkah – lokacijah v Trbovljah, tako npr. pred farno cerkvijo sv. Martina. Vsako leto je godba sodelovala v pomembnejših procesijah, npr. ob svetem Rešnjem telesu, obvezno pa v procesiji na veliko noč. Sodelovali so na raznih prireditvah rudarskega značaja, tako npr. obvezno sodelovanje godbe ob praznovanju godu sv. Barbare, zaščitnice rudarjev. Povorka z rudarji je šla od graščine pa do cerkve, v cerkvi pa so na koru igrali ustrezne skladbe med mašo. Budnice so igrali na dan 1. maja po vseh rudarskih kolonijah in to peš, sedaj se vozijo s tovornjakom. Po kolonijah pa so igrali tudi ob novem letu. Nastopali pa so tudi ob praznovanju državnih praznikov. Ob delavskih manifestacijah so sodelovali v paradah, od železniške postaje, ko so sprejemali visoke goste, pa do kraja prireditve. Sodelovanje na festivalih . Nastope godbe so v glavnem poslušali vsi prebivalci, ne glede na socialni položaj. V kolonijah so jih poslušali rudarji in njihovi družinski člani. Ob povorkah skozi Trbovlje so jih prav tako poslušali in jim ploskali stari in mladi obeh spolov ter vseh socialnih kategorij. Igrali so na Mrzlici, na Sv. Planini, v Retju, ob planinskih in verskih prireditvah, spremljali so Dedka Mraza, igrali ob kresovanju, otvarjanju novih tovarn in drugih objektov, sindikalnih prireditvah. Kakšnih posebnih visokih slojev prebivalstva v Trbovljah ni bilo. Med visoke ali višje bi lahko šteli direktorja rudnika in nekaj uradnikov, župana in nekaj občinskih nameščencev, ki pa jih je bilo takrat zelo malo, učitelji, redki zdravniki, redki inženirji, med srednji sloj pa bi lahko šteli nameščence, obrtnike, gostilničarje, trgovce, šefa železniške postaje, duhovnike in še koga.

4. Kakšno glasbo so igrali? Je šlo bolj za koračnice in preproste skladbe, ki gredo rade v uho ali za bolj zahtevno glasbo? Kdaj so začeli igrati zabavnejše skladbe? Ali imate morda kakšen seznam skladb, ki so jih igrali med obema vojnama ali kasneje, kmalu po 2. sv.vojni?

Igrali so v glavnem koračnice raznih avtorjev – nemških, avstrijskih, čeških, italijanskih, morda tudi kakšno delo iz ostalih delov takratne Jugoslavije. Dosti so igrali razne operne uverture, dele simfoničnih del, kolikor so bila prirejena za godbenike, slovenske narodne, pogrebne koračnice, operete, predvsem nemških, avstrijskih in madžarskih skladateljev, državno in slovensko himno ipd. Težjih koncertnih del se v predvojnem času niso dosti lotevali. Zabavna dela so igrali redkeje, predvsem filmske skladbe. Igrali so tudi skladbe za ples na raznih prireditvah: valčke, polke. Godbeniki, posamezniki so nastopali tudi med

predvajanjem nemih filmov, dokler ni bilo zvočnih. Godba je občasno za razne nastope formirala manjše zasedbe, prilagojene vrsti prireditve, posamezni godbeniki so igrali tudi v raznih domačih šramlih, pa tudi Salonskem orkestru. Sicer pa so godbeniki oz. godba imeli dvojno vlogo že v takratnem času. Utrjevali so pripadnost rudarjem in delavstvu, zato tudi delavska godba. V povojnem času so se godbeniki začeli vse bolj lotevati tudi igranja zahtevnejših skladb, predvsem še v času dirigentov Mihe Gunzka in sedanjega dirigenta Alojza Zupana. Vse več je tudi skladb slovenskih skladateljev, ki so skladali za potrebe pihalnih godb ali pihalnih orkestrrov. Lotevajo se tudi najtežjih in zavoljo njih in vrhunske izvedbe je Delavska godba Trbovlje večkrat v Kerkradeju na Nizozemskem dobila najvišja priznanja, kar je godbo uvrstilo med najboljše godbe na svetu. Godba se vse bolj poslužuje pri izvedbi zahtevnih del raznih dodatnih instrumentov (fagot, orgle, oboa, basklarinet, občasno tudi kontrabas, razne vrste tolkal).

5. Danes njihov repertoar obsega zahtevne skladbe, včasih so delavci, ki so cele dneve delali v rudniku najbrž rajši poslušali bolj zabavno in preprosto glasbo? Je prihod televizije in drugih množičnih medijev to kaj spremenil?

Poslušalci so vedno radi poslušali vedrejša glasbena dela, kakšnih zabavnih del, kolikor je znano, niso igrali, razen v manjših zasedbah za sodelovanje na veselicah, mitingih, jubilejih ipd. Na koncertih pa so večinoma igrali deloma zahtevnejše skladbe, deloma tudi vedrejša, lažje razumljive po melodičnosti in udarnosti. Vpliv TV in drugih medijev na godbo ni vplival. Ker se je TV pojavila pred dobrimi 50 leti, precej kasneje pa tudi kasete, zgoščenke ipd., so poslušalci lahko poslušali tudi podobne ansamble iz drugih držav in primerjali kakovost domače godbe s tujimi. Ugotovili so lahko, da je dostikrat domača godba v pogledu kakovosti mnogo boljša. Dejstvo pa je, da v zadnjih letih tvorijo dovršen del godbe godbeniki, ki so najprej dobili glasbeni poduk bodisi v domači godbi, bodisi v glasbeni šoli Trbovlje, potem pa s šolanjem nadaljevali na srednji glasbeni šoli in dalje na glasbeni akademiji. Novejše skladbe domačih in tujih skladateljev so namreč izredno zahtevne za izvajalce, zato so dirigenti pri vajah neusmiljeni do godbenikov v pogledu zahtevnosti in kakovosti. Sicer pa se navezanost domačih ljudi, tj. občanov Trbovelj zaradi TV, računalnikov, vseh oblik in kakovosti trakov, zgoščenk ipd., do godbe v ničemer spremenil. Trboveljčani so v tem pogledu čustveno zelo navezani na delavsko godbo in ta

navezanost se vleče od njene ustanovitve dalje. Z njo so povezani od rojstva pa do smrti. O njej govore s ponosom in jo imajo resnično za svojo.

6. Kdo je godbo podpiral po finančni plati? Na začetku najbrž rudnik... Kako je bilo med obema vojnama? Je šlo za članarine, prostovoljne prispevke? Kakšna je bila višina teh prispevkov? Ali je imela godba že v začetku delovanja probleme s financiranjem, ali so se te težave pojavile pozneje? Kdaj?

Ko je bila delavska godba pred sto in več leti ustanovljena, je instrumente zanjo kupila tedanja Bratovska skladnica rudarjev. To je bila zavarovalnica rudarjev, ki je skrbela za zdravstveno in pokojninsko zavarovanje rudarjev in njihovih družin. Nabavili so jim tudi uniforme. Število godbenikov v tistih časih je bilo manjše. Občasno je pomagal pri nakupu dodatnih glasbenih instrumentov in uniform, rudarskih seveda, tudi Rudnik Trbovlje, za to je bila godba dostikrat nazvana tudi kot rudarska godba. Sicer so pa godbo v glavnem financirali rudarji sami. Od svojega mesečnega zaslužka so pred 2. svetovno vojno plačevali mesečno po 0,5 din, kar so rudarjem in ostalim zaposlenim pri rudniku odtegnili od zaslužka v plačilni listi. Po vojni leta 1945 se je ta znesek povečal in še nadalje odtegoval od nekako osemdesetih let prejšnjega stoletja, ko je ta del financiranja prevzela takratna Kulturna skupnost Trbovlje. Takrat so prenehali z odtegotvanjem prispevka od zaslužka rudarjev. Ko so bile interesne skupnosti, tako tudi kulturna, nekako v letu 1990 ukinjene, je godba odtelej prejemale in še prejema del potrebnih sredstev iz občinskega proračuna Občine Trbovlje. Vendar pa je godba ohranila še nadalje lasten sistem zbiranja sredstev. Vsi upokojenci, ne le rudarski, lahko plačajo članarino vsako leto ob plačevanju članarine društva upokojencev od januarja do marca, tudi za godbo. Članarina, ki so jo za godbo plačevali upokojenci, je znašala:

leta	SIT	leta	SIT	leta	SIT	leta	SIT	leta	SIT
1982	20	1983	10	1884	20	1985	20	1986	50
1987	150	1988	500	1989	1000	1990	10	1991	100
1992	150	1993	250	1994	300	1995	400	1996	450
1997	500	1998	800	1999	800	2000	900	2001	1000
2002	1000	2003	1000	2004	1100	2005	1100	2005	1200

Aktivni oz. zaposleni občani te članarine več ne plačujejo. Godba igra članom na pogrebih kadar umro in to brezplačno, ostali plačajo za sodelovanje godbe na pogrebih ustrezno plačilo. Sredstva pa so zbirali tudi kadar so npr. igrali za novo leto v stanovanjskih kolonijah. Stanovalci so jim radi naklonili kak dinar. V predvojnem času pa tudi še nekaj let po njej je bil pri godbi za to zadolžen godbenik – bobnar Minče Kurnet. Med igranjem godbe je obiskal stanovalce in jim predlagal, da kaj prostovoljno prispevajo za potrebe godbe.

Sicer je Delavska godba Trbovlje veljala vse od svoje ustanovitve dalje (in to velja še danes) za ljubiteljsko – amatersko godbo. Godbeniki za igranje niso plačani. Edina izjema so tisti godbeniki, ki se udeležujejo pogrebov umrlih članov godbe. Za to dobo iz virov godbe manjši honorar. V novejšem času pa se seveda pojavljajo predlogi s strani poklicnih glasbenikov, ki so zaposleni pri Slovenski filharmoniji, radijskem simfoničnem orkestru, slovenski policiji in slovenski vojski in morda še pri kakšnem poklicnem ansamblu, da se jim povrne določene potne stroške za sodelovanje na vajah ali koncertnih nastopih. Nastopajo pa še vedno kot člani godbe, sicer ljubiteljske, po kakovosti pa presegajo poklicne ansamble – pihalne orkestre. Tudi dirigent prejme za prihod na vaje in nastope iz Ljubljane povrnitev določenih potnih stroškov. To pa seveda ne predstavlja honorar za delo, ki ga opravlja.

Godba ima seveda številne izdatke, ki so vezani na nabavo nadomestnih glasbenih instrumentov, nakup uniform, notnega gradiva, potne stroške, vzdrževanje godbenega doma, ogrevanje prostorov, zavarovanje, gostovanje izven Trbovelj ipd. S prav velikimi sredstvi godba nikoli ni razpolagala, vedno je bila odvisna deloma od svojega članstva v obliki članarin, v glavnem pa od Rudnika Trbovlje, Občine Trbovlje ter nekaterih drugih delovnih organizacij in družb. Zato so v vodstvene organe godbe pogosto izvolili tudi ljudi na odgovornih položajih v družbah in podjetjih ter raznih organizacijah. Ti so imeli namreč vsaj v preteklosti, posebno v povojnem času, večji vpliv in možnost pridobiti določena sredstva za potrebe godbe.

Priloga B: Razgovor, posnet na mini kaseto, 14. 2. 1995

Navzoči: Plevnik Florjan, Pikel Jože, Blanka Pucelj, Fani Pikel, Ivo Novak

Tov. Jože Pikel: »Me zelo zanima, kako ste dobili prve instrumente po osvoboditvi za delavsko godbo Trbovlje?«

»Takrat je bil dirigent DG Tone Hudarin. Hudarin je mene večkrat nadlegoval – ti vedno zahtevaš in zahtevaš, mi pa instrumentov nimamo. No, na vse to tarnanje kapelnika DGT sam šel jaz to povedati Alojzu Ribiču in ta mi je dejal: »Poizkusi, če se da kje kaj izvodkati.« V redu, nato je enkrat Turnšek Rajko, računovodja rudnika katerega mi je dal Ribič, da skupaj potujeva v Beograd. Potem pa pojdeva z rač. Turnškom v Beograd in mi vso pot ponavlja: »Saj ne bo nič! Saj ne bo nič!« Jaz pa sem mu odgovoril, da bomo probal in da bova šla do Kardelja. Kakor nalašč, pridemo v Beograd, gremo po Teraziji, kar naenkrat vidim številne avtomobile in glej ga – Kardelja. In jaz zavpijem, Turnšek bi lahko potrdil: »Edo, Edo!«. Šentjurčeva je še zdaj živa, je bila zraven in je mene grdo okregala, ker sem tako grdo vpil. No, kaj je sedaj? Dejal sem – Edo, pomagaj, glej, Prešernov nagrajenec je ta Kapelnik Hudarin, mi rabimo instrumente. »Ja«, je dejal, »menda je še nekaj denarja – gremo kar tja!«. Čez tri dni je moral iti, ker je bil tajnik OZN, in tako gremo kar tja v kabinet Kardelja in prideva zraven s Turnšek Rajkom gremo tja v pisarno. Reče, naj uredimo dokumentacijo, da ima ravno eno luknjo za Češko, koliko instrumentov rabimo in tako naprej. Vse naj zrihtamo, pa na hitro, da bo lahko naprej uredil. Seveda – s Turnškom gremo nazaj domov. Dobim tega Kapelnika Hudarina in mu razložim kako in kaj. Dejal je, da ima že vse pripravljeno za 45 instrumentov in tako naprej. Nakar sem dejal, da ga lepo prosim, naj mi sedaj v dveh dneh da narediti še za Mežico, pa še za Idrijo zraven. Kar približno naredi, saj veš kako. Saj ti si strokovnjak za to +25+27 in tako je bilo potem čez 100 komadov instrumentov. No, potem pa ni šel nič Turnšek Rajko z mano, šel jaz sam v Beograd. Grem in ga za rep dobim. »No, u-a-u, saj ni toliko dnenarja za toliko instrumentov.« Ja, sem rekel, porkamalora, stari daj – pa dajva! Dejal je, da se vreme spreminjajo in da imajo mene še kar nekak zapisanega, da sem s hudičem in kar tak naprej, da bomo kar nekak zrihtal. Ti, pa je dal komando in instrumenti so prišli. In ti instrumenti so prišli v Trbovlje!

Potem sva šla in ta naš Hudar in pa vsi so se Kitajca naredili, pa Ribič Kitajca, da bodo te instrumente kar oni delili. Ja madona, madona, resno smo se. Hudar in je bilo pa tudi nerodno, pa sem mu jaz povedal, da je sam napisal za Mežico in Idrijo. Potem pa je Ribič začel, kaj mene briga Mežica. Povedal sem mu, da sem predsednik sindikata rudarjev, da bo vedel, saj oni spadajo pod rudarje itn. Hudar in se je pa kar umaknil – pokaži, kje imaš tisti raspored instrumentov in je prinesel tisto pokazati. Ja, je rekel, potem je pa v redu. Potem so pa oni v Mežici in Idriji dobili vsak svoje. Blanka mi reče, da sem bil takrat predsednik sindikata v Sloveniji in pa član ožjega štaba v Beogradu. Potem je bil Hudar in teh instrumentov zelo vesel. Ti ne veš, kako veselje je bilo to v Trbovljah! So razpakirali tiste instrumente itn. Potem je bilo točno tako razdeljeno, kot je poprej kapelnik DG Hudar in zapisal. Češka je bila tistokrat še zmeraj ena izmed boljših proizvajalk teh instrumentov.

No, potem je pa kar kmalu prišlo - ne vem, kje se je zataknilo za plačilo. Nisva nič s Kardeljem govorila, kdo bo plačal – da bo to Beograd itn. Potem pa mi še enkrat Ribič pravi, če bo kaj treba, bom šel jaz do Kardelja, ni treba nič afne guncat. Glej ti Hudar in – ti imaš instrumente, tebe tako nič ne boli, saj nisi nič podpisoval, ti si samo naročil, kake hočeš imeti. V Mežico ste jih poslali, saj so Mežičani prišli sem. Pa iz Idrije so prišli sem, se zahvalili itn. Vsi so prevzeli te instrumente, tako da je bila potem stvar z instrumenti zaključena. Ali je prišel račun – ne, računa ni bilo. Okrog računa so samo govorili. Kregar in pa sem bil potem še enkrat od Šentjurčeve, da sem nediscipliniran, da tako grdo govorim, da v glavnem mestu vpijem Edo Kardelj, pa kako to, da sem tak...